

Nr 304.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående upplåtande till föreningen Svenska Röda korset av visst område å Djurgården; given Stockholms slott den 15 februari 1918.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen medgiva, att till föreningen Svenska Röda korset må för uppförande av byggnader för sjukhem och hem för sjuksköterskor å Djurgården inom området nordväst om tekniska högskolans nybyggnad upplåtas erforderlig mark med en areal av omkring 13,750 kvadratmeter inom gränser, som av Kungl. Maj:t framdeles fastställas, att med nyttjanderätt och i övrigt på de villkor Kungl. Maj:t bestämmer av föreningen innehavas, så länge området användes för nu avsett ändamål.

De till ärendet hörande handlingar skola riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

F. V. Thorsson.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 15 februari 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
 Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
 Statsråden PETERSSON,
 SCHOTTE,
 PETRÉN,
 NILSON,
 LÖFGREN,
 friherre PALMSTIERNÄ,
 RYDÉN,
 UNDÉN,
 THORSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Thorsson, anhöll att få underställa Kungl. Maj:ts prövning av överstyrelsen för föreningen Svenska Röda korset gjorda framställningar om upplåtande till föreningen av tomt för uppförande av ett sjukhem och ett hem för sjuk-sköterskor samt yttrade därvid följande:

Svenska Röda
 korsets ändamål och
 organisation.

Till en början tillåter jag mig erinra därom, att föreningen Svenska Röda korset — vilken är bildad genom en sammanslutning av Drottning Sophias förening till understödande av härens och flottans sjukvård samt Svenska föreningen Röda korset med dess särskilda föreningar: Röda korsets förening för frivillig sjukvård i krig, Röda korsets kvinnoförening och föreningen Röda korsets sjuksköterskehem — enligt de av Kungl. Maj:t den 23 juli 1915 för föreningen fastställda grundstadgarna (se Svensk författningssamling, nr 335) har till *huvuduppgift* att, under iakttagande av gällande internationella bestämmelser, i krig understödja svenska arméns

och marinens sjukvård. Föreningen avser att i sådant syfte omfatta hela det frivilliga sjukvårdsväsendet i Sverige. Föreningen är skyldig att i allt, som berör dess krigsverksamhet, samverka med det militära sjukvårdsväsendet och följa av vederbörande myndigheter i tjänsten givna anvisningar, allt på sätt grundstadgarna eller andra i vederbörlig ordning utfärdade föreskrifter närmare angiva.

Sin huvuduppgift utövar Svenska Röda korset, sedan krigstillstånd inträtt i landet, dels, i första hand, inom hemorten, dels ock inom krigsskådeplats; och bära dess krigsförberedelser främst inrikta sig på:

att upprätta krigssjukhus i avsikt att komplettera försvarsväsendets behov av dylika anstalter inom hemorten,

att biträda med anordnande av sjukvårdsanstalter för landstormen,

att vid anfordran kunna tillhandahålla ledningen för den militära sjukvården sjukhuskadrar för upprättande av sjukhus inom etappområdet,

att med anlitande av från staten för ändamålet överlämnad järnvägsmateriel anordna sjukhuståg (sjuktåg), som därpå överlåtas till vederbörliga myndigheters förfogande,

att i sistnämnda syfte anordna av föreningen anskaffade lämpliga fartyg till lasarets- och sjuktransportfartyg,

att upprätta Röda kors-stationer längs de militära transportlinjerna, samt

att anordna materialdepåer och upplysningsbyråer ävensom söka införa en ordnad insamling, förvaltning och utdelning av frivilliga gåvor till de stridande inom armén och marinen.

Vid krig mellan främmande makter kan föreningen genom utsända ambulanser eller på annat sätt även bispringa sjuka och sårade av främmande nationalitet.

För att kunna fylla de uppgifter, som i krig tillkomma det frivilliga sjukvårdsväsendet, åligger det Svenska Röda korset, förutom alla behöfliga organisationsförberedelser, dels att i fred utbilda eller såsom krigstjänstskyldiga vid sig eljest binda erforderligt antal lämpliga sjuksköterskor samt utbilda och organisera frivilliga sjukvårdstrupper, dels ock att söka anskaffa sjukvårds- och annan behöflig materiel i så stora mängder, att även ett direkt understöd med dylik materiel åt den militära sjukvården möjliggöres.

Svenska Röda korsets hjälpmedel må även användas till att vid olyckor bispringa sjuka och sårade samt kunna ock tagas i anspråk vid farsoter inom landet ävensom vid företag av samhällsnyttig och nationell innebörd.

Med avseende å föreningens *organisation* är i grundstadgarna bestämt, att föreningens verksamhet utövas i distrikt och inom distrikten i kretsar. Ledningen av föreningens angelägenheter handhaves av en överstyrelse med säte i huvudstaden, en distriktsstyrelse för varje distrikt samt därunder lydande kretsstyrelser.

Vissa specialuppgifter inom Röda korset handhavas av särskilda under överstyrelsen stående direktioner. En av dessa leder och förestår kvinnornas särskilda arbeten inom Röda korset. En annan direktion förestår stiftelsen »Röda korsets skjuksköterskehem» och förvaltar denna stiftelses fonder och övriga tillgångar. En tredje omhänderhar de frivilliga sjukvårdstruppernas och samaritväsendets angelägenheter m. m.

Ordförande i överstyrelsen är kungl. kommissarien för den frivilliga sjukvården i krig i enlighet med stadgarna för det frivilliga sjukvårdsväsendets högsta ledning. I övrigt utgöres överstyrelsen av följande ledamöter:

en vice ordförande, nämligen den av Konungen förordnade ställföreträdaren för kungl. kommissarien,

en representant för armén, en för marinen och en för svenska läkarkåren, förordnade av Konungen,

en representant för varje under överstyrelsen stående direktion ävensom ställföreträdare för dessa, samt

fyra ledamöter, utsedda av överstyrelsen, förstärkt på sätt i grundstadgarna närmare angives.

Generalfältläkaren och marinöverläkaren äga rätt att närvara vid överstyrelsens förhandlingar och därvid yttra sig, men icke att deltaga i besluten.

Sedan order om allmän eller partiell mobilisering utgått, skall överstyrelsen, i enlighet med stadgarna för det frivilliga sjukvårdsväsendets högsta ledning, till kungl. kommissarien för den frivilliga sjukvården i krig överlåta beslutanderätten i alla frågor rörande det frivilliga sjukvårdsväsendets krigsverksamhet. Därefter åligger det överstyrelsens ledamöter och funktionärer att såsom medarbetare och rådgivare biträda kungl. kommissarien i dennes åligganden.

Överstyrelsens ledamöter äro ansvariga för förvaltningen av de till det frivilliga sjukvårdsväsendets befrämjande anslagna statsmedel. Överstyrelsens räkenskaper och förvaltning skola årligen före mars månads utgång vara granskade av två utav Konungen efter anmälan av överstyrelsen för ett år i sänder utsedda revisorer; och skall revisionsberättelsen bifogas den årsrapport angående all Svenska Röda korsets verksamhet under det nästförlutna året, som det åligger överstyrelsen att till Konungen avgiva.

I en till Kungl. Maj:t ställd, till riksmarskalksämberet ingiven skrivelse den 14 juni 1915 anförde överstyrelsen, att det sjuksköterskehem, föreningen för närvarande förestode, vore inrymt i ett föreningens tillhörigt hus vid Kammakargatan i Stockholm. I sammanhang därmed vore i samma hus inrättat ett sjukhem för mottagande och vård av sjuka. I sjuksköterskehemmet bodde eleverna dels första tiden av sin utbildning, dels ock under sin tjänstgöring i sjukvård å sjukhemmet. Sjuksköterskehemmet utgjorde dessutom en centralpunkt för Röda korsets utbildade sjuksköterskor. Enligt kontrakt vore nämligen eleverna, vilka erhöle sin utbildning mot en synnerligen låg avgift, pliktiga att under 1½ år efter det de genomgått sin kurs kvarstå i föreningens tjänst mot viss lön och mot skyldighet att förrätta den sjukvård, föreningen anvisade åt dem. Dessa sköterskor hade sitt hemvist å sjuksköterskehemmet men vistades där i allmänhet endast kortare tider mellan de särskilda sjukvårdsuppdrag, de erhöle. Åtskilliga kvarstode jämväl efter nämnda 1½ år i denna ställning. Dem, som lämnat hemmet, men kvarstode i Röda korsets tjänst, tillhandaginge hemmet med förmedling av anställning eller annat arbete i sjukvården.

Överstyrel-
sens fram-
ställning den
14 juni 1915.

De kvinnor, som genom Röda korset utbildades till sköterskor, finge, fortsatte överstyrelsen, för sådant ändamål deltaga i arbetet i åtskilliga allmänna sjukvårdsinrättningar i Stockholm och dess grannskap samt erhöle sin slutliga utbildning genom tjänstgöring i förenämnda av Röda korset anordnade sjukhem. På grund av det begränsade utrymme, som stode till disposition, kunde emellertid endast ett mindre antal elever antagas vid föreningens utbildningskurser, för närvarande omkring 30 stycken årligen. Utom de sålunda utbildade sköterskorna antoge Röda korset dessutom ett större antal vid andra sjukvårdsinrättningar utbildade sköterskor. Antalet av de i Röda korsets tjänst sålunda anställda sköterskor, vilka alla i händelse av krig vore skyldiga deltaga i krigssjukvården, uppginge för närvarande till omkring 750. Redan under fredstid brukade ett antal av Röda korsets sjuksköterskor användas i militär sjukvård dels vid regementssjukhusen och dels vid garnisonssjukhus. För närvarande vore omkring 35 sköterskor anställda i sådan tjänstgöring. I övrigt vore sköterskorna sysselsatta med sjukvård antingen vid allmänna eller enskilda sjukvårdsinrättningar eller i hemmen.

Den verksamhet, Röda korset sålunda i förevarande häuseende bedreve, kunde utan tvekan sägas i hög grad vara en verksamhet i det allmännas tjänst, fylla ett statsändamål. Röda korset hade emellertid år för år allt mer känt, att en avsevärd utvidgning av verk-

samheten vore ovillkorligen av behovet påkallad. Tillgången på sköterskor kunde icke anses motsvara behovet för den civila vården under fred, än mindre förefunnes ett tillräckligt antal sköterskor för det högst väsentligt ökade behov, som ett krig skulle medföra. Ett önskemål måste därför vara, att föreningen kunde utbilda och sedermera åt det allmänna och allmänheten tillhandahålla ett vida större antal sköterskor än vad nu vore möjligt. Men redan för härbärgerandet av elever och sköterskor fordrades avsevärt utrymme utöver det, som stode föreningen till buds i dess hus. En sådan utvidgning av verksamheten påkallade jämväl med nödvändighet en väsentligen större sjukvårdsanstalt än den i samma hus anordnade. Men icke blott en större anstalt erfordrades, den behövde även anordnas efter andra och modernare principer. Det hus, vari anstalten vore inrymd, vore ursprungligen ett vanligt boningshus, vari ett par våningar inretts till sjukvårdsanstalt. Mer behövde icke sägas för att man skulle finna, att denna anstalt icke kunde motsvara de anspråk, som nu ställdes på en modern sjukvårdsinrättning. En fullt tillfredsställande sådan kunde icke åstadkommas med mindre det hus, vari den skulle inrymmas, från början byggdes för ändamålet. Ett sådant nytt sjukhem skulle emellertid icke blott gagna sjuksköterskeutbildningen utan även vara av största betydelse för sjukvården i landet, enär det icke funnes tillräckligt antal privata sjukvårdsanstalter för dem, som behövde sjukvård men som av en eller annan anledning icke kunde få sådan på de allmänna sjukhusen.

Vad Röda korset behövde för att dess verksamhet måtte kunna fortgå till gagn för sjukvården i landet, särskilt för att fylla behovet av sjuksköterskor i krig, vore sålunda ett nytt sjuksköterskehem och ett nytt sjukhem. Föreningen hade tänkt sig en sådan ökning, att den skulle kunna mottaga omkring 50 elever årligen i stället för 30 nu, i hemmet hava plats för omkring 100 sköterskor till allmänhetens användning i stället för 50 nu, samt å sjukhemmet kunna bereda vård åt omkring 60 patienter i stället för 18 nu.

Det angelägnaste vore utan tvivel att erhålla ett nytt sjukhem. Då Röda korset icke disponerade några tillgångar för ändamålet, hade på initiativ av åtskilliga i Röda korset verksamma eller eljest därför intresserade personer bildats ett aktiebolag under benämning av Röda korskets sjukhems förlagsaktiebolag, vilket hade till ändamål att anordna ett privat sjukhem att upplåtas till Röda korskets begagnande och vars delägare icke skulle vara berättigade att i utdelning å aktierna erhålla mera än högst 5 procent. Detta bolag disponerade över ett kapital av 800,000 kronor, och torde detta belopp jämte vad som kunde in-

flyta på grund av ytterligare aktieteckning vara tillräckligt till uppförande och inredande av sjukhemmet.

Det vore naturligtvis i hög grad önskligt att i samband med sjukhemmet och i dess omedelbara grannskap uppfördes ett nytt sjuksköterskehem. Det skulle lända, bland annat, till besparing både i fråga om byggnadernas inredning och sjukhemmets drift. Huruvida medel till uppförande av sjuksköterskehem kunde erhållas, vore ännu ovisst. Något överskott borde kunna uppstå vid försäljning av det hus, vari det nuvarande sjuksköterskehemmet vore inrymt, och ehuru detta antagligen ej bleve tillräckligt, vore det att hoppas, att det icke skulle behöva dröja allt för länge, innan sådana medel kunde vara tillgängliga. I varje fall borde vid uppgörande av plan för sjukhemmet tillses, att möjlighet funnes för uppförande i dess omedelbara närhet av ett sjuksköterskehem.

Det skulle emellertid enligt överstyrelsens uppfattning vara alldeles omöjligt att med förefintliga tillgångar realisera vare sig det ena eller det andra byggnadsföretaget, om jämväl erforderligt tomtområde skulle behöva inköpas. Detta vore med nuvarande pris på tomter så mycket mera fallet, som sjukhemmet icke borde ligga för långt bort samt därtill borde finnas ett mindre öppet område. Då emellertid ifrågavarande förslag vore avsett att tjäna ett allmänt ändamål av största vikt, hade Röda korset vågat antaga, att staten skulle finnas villig upplåta behövt tomtområde. Föreningen hade i sådant avseende fäst uppmärksamheten vid ett till Kungl. Djurgården hörande område, beläget öster om Göta livgardes kasern, vars disponerande för ifrågavarande ändamål icke torde i någon mån kunna inkräkta på Djurgårdens användande såsom folkpark. Området, vars läge vore utmärkt på en framställningen bifogad karta, innehölle omkring 1 hektar, men gränserna, som nu endast kunde förslagsvis antydas, borde naturligtvis, därest upplåtelse ifrågakomme, närmare bestämmas. Om föreningen finge för ändamålet disponera området i fråga, skulle föreningen låta sig angeläget vara att det bleve anordnat och bebyggt på sådant sätt, att rimliga anspråk, som ur estetisk synpunkt kunde göras gällande, bleve tillfredsställda.

Vad anginge själva upplåtelsen, skulle det naturligtvis vara fördelaktigast, om tomten kunde erhållas med äganderätt. Det vore då möjligt att genom lån mot inteckning anskaffa för själva byggnadsföretaget möjligen ytterligare erforderliga medel. Föreningen ville emellertid icke ifrågasätta att erhålla området med bättre rätt än den, under vilken ett tomtområde upplåtits till Sophiahemmet, d. v. s. att det skulle få

innehavas, så länge det användes för det avsedda ändamålet. Vid sådant förhållande syntes det ock vara lämpligast, att tomten upplätes till Svenska Röda korset, som sedermera kunde åt förlagsaktiebolaget upplåta det för uppförande därstädes av ett sjukhem erforderliga området, med rätt för bolaget att begagna tomtområdet för ändamålet, så länge det av Röda korset disponerades, varjämte överstyrelsen kunde föranstalta om uppförande å samma område genom stiftelsen Röda korsets sjuksköterskehem av ett nytt sjuksköterskehem för stiftelsens räkning.

På grund av vad sålunda anförts, hemställde överstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga erforderliga åtgärder för att omförmälda område måtte upplåtas till Röda korset för uppförande därstädes av ett sjukhem och ett sjuksköterskehem att användas i Röda korsets verksamhet, med rätt för Röda korset att innehava området, så länge det begagnades för omförmälda ändamål.

Riksmarskalksäm-
betet
den 30 juni
1915.

Med underdånig skrivelse den 30 juni 1915 överlämnade riksmarskalksämbetet överstyrelsens förenämnda skrivelse till Kungl. Maj:t samt meddelade därvid, att ämbetet i ärendet inhämtat yttrande från intendenten för Djurgården, vilken uppgivit, att det av överstyrelsen begärda området omfattade — förutom ett mindre område utmed Linnégatan och Strandvägen, tillhörande de delar av Norra Djurgården, som jämlikt nådigt brev den 25 maj 1905 genom Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut upplåtits till försäljning — dels den s. k. Björkhagen, ett Djurgården tillhörande, odisponerat markområde, inom vilket arméförvaltningens artilleridepartement den 12 februari 1894 erhållit riksmarskalksämbetets medgivande att utan avgift hava den av arméförvaltningen inköpta s. k. Törners villa jämte uthus kvarstående, till dess ammunitionsförrådet med tillhörande laboratorium blivit till annan plats förflyttat, dels ock en del av det till Göta livgarde enligt nådigt brev den 11 maj 1900 upplåtna parkområde.

Beträffande Djurgårdens ovanberörda odisponerade markområde hade Djurgårdsintendenten, då området icke kunde anses lämpligt att användas för något Djurgårdens ändamål, förklarar hinder icke möta för områdets upplåtande för nu ifrågasatt ändamål, dock att överenskommelse borde träffas med vederbörande militära myndighet om avstående av tomtplatserna för ovanberörda byggnader ävensom om byggnadernas inlösande. I fråga om det till park för Göta livgarde upplåtna området vore Djurgårdsförvaltningen berättigad att, i händelse av behov, ett år efter skedd uppsägning åter komma i besittning av detsamma, och hade Djurgårdsintendenten ansett, att den del av området, som vore erforderlig för nu ifrågasatt ändamål, skulle kunna utan större olägenhet avstås.

För egen del funne riksmarskalksämbetet, i likhet med vad i ansökningen även framhållits, att Röda korsets verksamhet, såväl i fråga om upprätthållandet

av ett sjuksköterskehem för utbildande av sjuksköterskor som även beträffande anordnandet av ett sjukhem för vård av sjuka, kunde sägas vara en synnerligen viktig verksamhet i det allmännas tjänst, i viss mån fyllande ett statsändamål, och på grund härav i särskild grad berättigad till tillmötesgående och understöd från det allmännas sida. Av ansökningen syntes till fullo framgå, av huru stort behov för Röda korsets verksamhet ett nytt sjuksköterskehem och ett nytt sjukhem vore, och då föreningen nu förklarar det omöjligt att med förefintliga tillgångar realisera vare sig det ena eller det andra byggnadsföretaget, om jämväl erforderligt tomtområde skulle behöva inköpas, ansåge riksmarskalksämberet väl grundade skäl föreligga för upplåtelse till föreningen av det ifrågasatta området.

Beträffande den mindre, utmed Linnégatan och Strandvägen belägna delen av detta område, vore densamma, såsom tillhörande de delar av Norra Djurgården, som jämlikt förutnämnda nådiga beslut upplåtits till försäljning, visserligen icke längre ställd under riksmarskalksämberets förvaltning, men ansåge sig dock riksmarskalksämberet böra såsom sin mening uttala, att någon olägenhet icke syntes kunna därav föranledas, därest Kungl. Maj:t skulle finna skäligt medgiva upplåtelse av detta markområde för nu ifrågaställt ändamål, detta så mycket hellre som vid uppgörandet av den för angränsande mark numera fastställda stadsplan hänsyn syntes hava tagits till en blivande byggnadstomt på den nu föreslagna platsen för Röda korset.

I fråga om de övriga, å Djurgårdens mark belägna delarna av det i ansökningen avsedda området, ansåge riksmarskalksämberet, att desamma kunde — beträffande vissa delar efter överenskommelse med vederbörande militära myndigheter — utan olägenhet för ändamålet avstås.

Med hänsyn därtill att all Djurgårdens mark vore ställd till Hans Maj:ts Konungens disposition för Dennes regeringstid, och med fäst avseende därjämte å det höga tomtvärde, det nu ifrågasatta området av Djurgården kunde anses hava och vilket värde i en framtid syntes än ytterligare komma att stegras, borde enligt riksmarskalksämberets förmenande ett upplåtande av området med äganderätt till Röda korset icke under några förhållanden ifrågasättas, utan syntes lämpligaste formen för en upplåtelse vara den, under vilken t. ex. Sofiahemmet på sin tid fått ett område av Djurgården åt sig upplåtet, och vilken form även av föreningen i dess ansökning föreslagits, eller en upplåtelse för så lång tid, området av föreningen nyttjades för nu ifrågakomna ändamål.

Uti den 13 augusti 1915 avgivet yttrande har Djurgårdskommissionen med hänsyn till den synnerligen stora fördel, som beredd landets försvar genom Röda korsets verksamhet, tillstyrkt, att det mindre, under lantförvarsdepartementets förvaltning ställda område å Norra Djurgården, som erfordrades för uppförande av ett sjukhem och ett sjuksköterskehem, måtte till föreningen upplåtas till kostnadsfri disposition, så länge det begärdades för nämnda ändamål.

Djurgårds-
kommissionens
ytt-
rande.

Sekundchefen för Göta livgarde har i avgivet yttrande framhållit, att regementets park genom den ifrågasatta markupplåtelsen visserligen komme att avsevärt förlora i omfång och trevnad, men då större delen av det begärda området huvudsakligen användes till koloniträdgårdar

Sekund-
chefens för
Göta livgarde
yttrande.

för underofficerare, vartill nytt område syntes kunna ställas till förfogande på annan plats, och ändamålet med markavträdelsen hade ett icke endast allmänt mänskligt utan även ett särskilt militärt syfte, ansåge sekundchefen, att regementets önskemål att få behålla sitt område ostyckat borde vika för Svenska Röda korsets framställning.

Chefens för
fjärde armé-
fördelningen
yttrande.

Chefen för fjärde arméfördelningen tillstyrkte den gjorda framställningen, i vad den avsåge upplåtelse av mark, som stode under bemålde chefs överinseende.

Arméförvalt-
ningens ar-
tilleri- och
fortifikations-
departements
samt sjuk-
vårdsstyrelses
yttrande.

Till följd av nådig remiss hava arméförvaltningens artilleri- och fortifikationsdepartement samt sjukvårdsstyrelse den 18 december 1915 avgivit yttrande i ärendet samt därvid anført, bland annat, följande:

Beträffande den ifrågasatta upplåtelsen av den s. k. Björkhagen hade artilleridepartementet inhämtat yttrande från tygmästaren i Stockholm, vilken anført, att riksmarskalksämberet genom skrivelse den 12 februari 1894 tillförsäkrat lantförsvaret rätt att få hava den å området uppförda s. k. Törners villa med tillhörande uthus kvarstående å platsen, tills ammunitionsförrådet och därtill hörande laboratorium blivit till annan plats förflyttade; att uti nämnda villa vore för närvarande inrymda fyra mindre bostadslägenheter, som upplåtits åt särskilda vid laboratoriet och tygstationen anställda personer för en årlig sammanlagd hyra av 550 kronor, samt att i uthusbyggnaderna vore inrymda stall med foder- och redskapsbodur, varjämte å området vore uppförd en tvättstuga för tygstationens personal, som vore boende vid ammunitionsförrådet och i Törners villa. Vidare hade tygmästaren ansett sig böra fästa vederbörandes uppmärksamhet därpå, att det alltid innebure en viss fara att hava ett sjukhem med många patienter och stor personal förlagt så nära ammunitionsförrådet, för den händelse någon explosionsolycka skulle inträffa inom nämnda förråd. Då emellertid Röda korsets byggnadsplaner för såväl det allmänna som det militära vore av så stort intresse, att alla ej oöverstigliga hinder för deras realiserande borde undanröjas, och då ammunitionsförrådsetablissemangen i varje fall inom en ej alltför avlägsen framtid torde komma att förflyttas och således faran för dess närbelägenhet att bortfalla, hade tygmästaren icke något att erinra mot den begärda markupplåtelsen, dock under förutsättning att de å området av tygstationen disponerade byggnaderna inlöstes av Röda korset till sådant pris att nya byggnader kunde för ändamålet uppföras å annan plats invid ammunitionsförrådet och därigenom samma förmåner som nu beredas den personal, som innehade bostadslägenheter i Törners villa.

Artilleri- och fortifikationsdepartementen samt sjukvårdsstyrelsen anförde för egen del, att de, som ej hade något intresse att bevaka beträffande den del av det till upplåtelse ifrågasatta område, som enligt Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut vore bestämt till försäljning, icke heller kunde hava något att erinra mot överlåtandet av denna del till Röda korset.

Särskilt ville sjukvårdsstyrelsen tillstyrka bifall till den äskade upplåtelsen av såväl sistnämnda del som övriga delar eller med andra ord till den före-

liggande framställningen i hela dess omfattning. Styrelsen hölle nämligen före, att ifrågavarande område i dess helhet vore för det med den begärda upplåtelsen avsedda ändamål av väsentligt större betydelse, jämväl från lantförsvarets synpunkt, än de särskilda delarna vore för de intressen, som de enligt nu gällande dispositioner vore avsedda att tjäna.

Under den förutsättning, att sistnämnda intressen icke genom upplåtelsen bleve i avsevärd grad lidande, ville även artilleri- och fortifikationsdepartementen med fullt beaktande av det behjärtansvärda ändamålet i likhet med sjukvårdsstyrelsen tillstyrka bifall till den föreliggande framställningen.

Genom nådig remiss den 21 januari 1916 anbefallde Kungl. Maj:t de sakkunniga, vilka, enligt bemyndigande den 29 juni 1912 och den 31 oktober 1913, av statsrådet och chefen för finansdepartementet tillkallats dels för uppgörande av en allmän plan för statens byggnadsverksamhet i Stockholm m. m., dels ock för utredning av frågan om Djurgårdens bevarande i största möjliga utsträckning såsom naturlig park, att i ärendet avgiva yttrande.

Byggnads-
och Djur-
gårds-
sakkunniga
den 14
februari 1916

Till åttlydnad härav hava nämnda sakkunniga den 14 februari 1916 avgivit utlåtande och hava därvid *byggnadssakkunniga* anfört följande:

Genom nådig remiss den 24 september 1912 hade till de sakkunniga överlämnats åtskilliga handlingar rörande lantmäteristyrelsens byggnadsfråga för att tagas i övervägande vid fullgörande av det dem lämnade uppdraget. Bland de sålunda överlämnade handlingar föreläge jämväl ett på uppdrag av Kungl. Maj:t genom överintendentsämbetets försorg efter samråd med lantmäteristyrelsen och chefen för kartverket uppgjort förslag till nybyggnad för nämnda styrelse och general-lantmäterikontoret jämte kartverkets kartografiska och geodetiska avdelningar. Förslaget, som överlämnats till Kungl. Maj:t den 21 februari 1911, avsåge uppförandet av en byggnad med rätt betydande dimensioner å »parkområdet närmast öster om gardeskasernerna vid den blivande fortsättningen av Strandvägen», det vill säga samma plats, som i nu föreliggande ärende ifrågasattes till upplåtelse för Röda korsets byggnadsföretag.

Den här ifrågasatta platsen krävde givetvis, att vid bebyggandet all hänsyn toges till dess framträdande läge intill den under planläggning varande Nobelparken och vid den viktiga trafikleden i Strandvägens fortsättning förbi villakvarteren utmed Djurgårdsbrunnsvikens norra strand samt ut mot den framdeles uppväxande stadsdelen på Ladugårdsgårdets södra del. De sakkunniga ville framhålla härav föranledda stegrade fordringar beträffande å det avsedda området uppförda byggnaders utsmyckning samt deras anpassning efter såväl själva byggnadsplatsens beskaffenhet som den kringliggande traktens karaktär.

Utän att hava närmare ingått i undersökning av huruledes dessa antydda fordringar kunde tänkas bli tillgodosedda genom ett utförande av ovan omnämnda förslag till platsens bebyggande för lantmäteriinstitutionernas behov, hade de sakkunniga, under fortgången av det dem anförtrodde uppdraget att uppgöra en plan för statens byggnadsverksamhet i Stockholm, fäst sin uppmärksamhet vid ett annat staten tillhörigt, enligt dessas åsikt för nämnda behov särdeles lämpligt område, nämligen Fredrikshovstomten.

Under de sakkunnigas utredningsarbete hade hittills ej heller från deras sida varit ifrågasatt att föreslå disponerandet av nu förevarande område närmast öster om fotgardeskaserierna såsom byggnadsplats för något som helst annat statens behov.

Med stöd av vad de sakkunnigas hittills verkställda utredningsarbete i sistnämnda avseende givit vid handen och under förutsättning att för nu ifrågavarande ändamål någon annan lämpligare tomt icke finnes att tillgå — varom de sakkunniga saknade anledning ytra sig — syntes alltså, ur synpunkten av det intresse, till vars tillvaratagande de sakkunnigas nu avsedda uppdrag föranledde, skäl icke föreligga till avstyrkande från deras sida av det föreslagna områdets upplåtande för ändamålet.

Djurgårdssakkunniga förklarade sig, ur synpunkten av Djurgårdens bevarande i största möjliga utsträckning såsom naturlig park, icke hava något att erinra mot att nu ifrågavarande område, av vilket en mindre del inginge i till försäljning redan avsedd Djurgårdsmark, för angivet ändamål upplättes till bebyggande.

Överintendentsäm-
betet
den 23
februari 1916.

Överintendentsämberet avgav den 23 februari 1916 infordrat yttrande och anförde därvid:

Det till upplåtande nu ifrågasatta områdets läge vid Strandvägens fortsättning förbi villakvarteren utmed Djurgårdsbrunnsvikens norra strand och ut mot den tillämnade nya stadsdelen å Ladugårdsgärdets södra del vore särdeles förnämt och krävde, såsom ock förenämnda sakkunniga för uppgörande av en allmän plan för statens byggnadsverksamhet i Stockholm framhållit, att vid bebyggandet särskild hänsyn toges till dess framträdande läge. Överintendentsämberet hade år 1911 på uppdrag av Kungl. Maj:t i samråd med lantmäteristyrelsen och chefen för rikets allmänna kartverk uppgjort förslag till nybyggnad för nämnda styrelse och generallantmäterikontoret jämte kartverkets kartografiska och geodetiska avdelningar, avsedd att förläggas å just det område, som nu ifrågasattes för Röda korsets räkning. Förenämnda sakkunniga hade sedermera i samband med det dem givna uppdraget att uppgöra plan för statens byggnadsverksamhet i Stockholm fäst uppmärksamheten på, att ett annat staten tillhörigt område, å Fredrikshovstomten, skulle vara för lantmäteriinstitutionernas behov särdeles lämpligt, varvid dock vore att erinra, att för det för den geodetiska avdelningen behöfliga observatoriet annan högre belägen plats måste utses. Såsom lämplig för detta observatorium kunde anses höjden norr om det område, som Röda korsets framställning avsåge, till följd varav någon olägenhet för sistnämnda tomts avstående till Röda korset ur lantmäteriinstitutionernas synpunkt ej syntes föreligga.

Ämberet ansåge sig för tillfället ej kunna framlägga något bestämt förslag till tomtens ifråga utnyttjande, men ville dock hava framhållit dess användbarhet och värde vid i framtiden helt säkert uppkommande behov.

Under förutsättning att icke något annat disponibelt område kunde anses för föreningen Röda korsets ändamål lämpligt — varom ämberet ej hade anledning ytra sig — och under förutsättning att nämnda förening vore ekonomiskt i stånd att vid utförandet av nu ifrågavarande byggnadsföretag tillgodose de fordringar beträffande byggnadernas prydighet samt värdiga inpassning med hänsyn till byggnadsplatsens belägenhet och omgivningens krav, ansåge sig ämberet ej böra avstyrka bifall till förevarande framställning.

För den händelse Kungl. Maj:t skulle finna gott lämna bifall till meranämnda framställning, hemställde överintendentsämbetet, att vid upplåtandet av ifrågavarande område måtte fästas följande villkor nämligen:

att från det nu begärda området för möjligen erforderlig väg undantoges en remsa av 18 meters bredd utefter artillerikyrkogårdens sydvästra gränslinje;

att karta över området uppgjordes på Röda korsets föranstaltande;

att ritningar till byggnader, byggnadernas placering och anordningarna för övrigt skulle underställas Kungl. Maj:ts prövning och godkännande; samt

att i enlighet med riksmarskalksämhetets förslag Röda korset skulle vara skyldigt underkasta sig sådana mindre regleringar av området, som kunde för-
anledas av vägars anläggande till i närheten belägna områden.

På grund av vad överintendentsämbetet i ärendet anfört och med hänsyn därtill, att det till upplåtelse ifrågasatta området representerade ett synnerligen högt tomtvärde, anbefalle Kungl. Maj:t den 11 mars 1916 omförmälda byggnads- och Djurgårdssakkunniga att verkställa utredning och inkomma med förslag rörande lämplig plats för uppförande av det ifrågasatta sjukhemmet m. m., med särskilt beaktande av att för ändamålet icke toges i anspråk en så värdefull tomtplats, som föreslagits.

Införande
av ytterligare
utredning.

Med anledning härav hava de sakkunniga den 11 april 1916 av-
givit förnyat yttrande i ärendet samt därvid anfört följande:

Byggnads- och
Djurgårds-
sakkunniga
den 11 april
1916.

Det sade sig själf, att det icke skulle möta någon svårighet att å Djurgården finna en tomt, som för närvarande vore att anse såsom mindre värdefull än den nu ifrågasatta vid gardeskasererna. Man torde emellertid kunna gå ut ifrån, att den institution, varom nu vore fråga, icke borde förläggas för långt utom stadens bebyggda område. Anstalten hade givetvis krav på att vara lätt tillgänglig från staden med hänsyn såväl till sjuktransporter till och från sjukhuset som ock till de sköterskor, som vid alla tider på dygnet skulle utan allt för stor kostnad eller förlust av tid förflytta sig till stadens olika delar; till detta behov av närbelägenhet till staden komme naturligen även önskemålet att hava nära tillgång till spårvägslinje.

Även om åt nu anförda skäl för förläggandet av ifrågavarande byggnad inom eller nära intill stadens bebyggda område icke skulle behöva givas avgörande betydelse, föreläge emellertid en omständighet, som kanske ännu mer inskränkte valfriheten, då det gällde att inom Djurgårdens område söka en plats för denna anläggning, och till vilken enligt de sakkunnigas förmenande all hänsyn måste tagas.

De sakkunniga syftade på den vid tidigare tillfällen påvisade olägenheten av att av Djurgårdens område upplåta ytterligare tomter till bebyggande eller annan disposition för något som helst ändamål, innan en fullständig plan för hela Djurgårdens rationella utnyttjande upprättats, innefattande jämväl huvud-
dragen av stadsplan för de områden, som avsåges för byggnadsändamål. De sakkunniga ville i detta sammanhang erinra härom samt ånyo framhålla, att en

upplåtelse — i varje fall av ett område av den omfattning, varom här vore fråga — av Djurgårdsmark utom stadens planlagda område måste i väsentlig grad föregripa och försvåra ett dylikt stadsplanearbete. Valet av tomtplats inskränktes i detta fall slutligen även av den omständigheten, att området måste kunna omedelbart tagas i användning för bebyggande.

Då de sakkunniga under nu angivna förutsättningar undersökt det närmast staden belägna terrängbältet från Djurgårdsbrunnsviken till Albano, hade de endast funnit två för en anstalt av den art, varom här vore fråga, fullt lämpliga byggnadsplatser. Den ena vore den i ärendet redan föreslagna sydost om fotgardeskasererna. Den andra vore belägen mellan Allmänna barnbördshuset och Tekniska högskolan strax norr om den punkt, där vägen utmed Sofiahemmets östra gräns delade sig.

Vad den förstnämnda platsen beträffade, hade de sakkunniga redan i sitt i ärendet den 14 februari 1916 avgivna utlåtande förklarat sig ur synpunkterna av de intressen, till vilkas tillvaratagande deras uppdrag föranledde, sakna skäl av styrka platsens upplåtande. I likhet med överintendentensämbetet hade de sakkunniga vid nämnda tillfälle ansett sig endast böra erinra om platsens framträdande läge och därav följande stegrade fordringar på de rent arkitektoniska anordningarna.

På området norr om Sofiahemmet skulle sjukhemmet komma att inpassas i en grupp institutioner (Tekniska högskolan, Sofiahemmet, Stadion och Barnbördshuset), vilka säkerligen under en lång framtid komme att där förbliva och vid behov kunde utvidga sig inom för dem anvisade områden, varjämte huvudriktningarna å vägarna mellan dessa institutioner vore så att säga givna och bestämda av terrängen. För områdets disponerande torde alltså icke föreligga sådant hinder, som föranledes av ovan angivna krav på verkställande av en stadsplan över Djurgårdens mark i dess helhet.

Under fortgången av sitt arbete beträffande Djurgårdsfrågan hade de sakkunniga funnit, att detta område icke behövde ingå i det bakom detsamma vidtagande parkområdet, samt att ett lämpligt bebyggande av detsamma möjligen skulle kunna medföra en reglering av nuvarande parkvägar och mellan dem varande terräng i syfte att giva området mellan alla de nämnda institutionsbyggnaderna en mera geometriskt ordnad och kultiverad form.

Då i den ifrågasatta tomtplatsens omedelbara närhet befunno sig tvänne sjukvårdsinrättningar, tydde detta på att densamma finge anses för Röda korsets liknande ändamål lämpad. Byggnadsgrunden här liksom å den andra ifrågasatta tomten syntes vara berg, och avlopp från området syntes kunna beredas till kloak i Valhallavägen på samma sätt som från Barnbördshuset.

Vid beräklandet av värdet å de båda tomterna hade de sakkunniga ansett sig böra förutsätta, att en eventuell försäljning av områdena skulle avse deras bebyggande med enfamiljshus. Tomten invid Strandvägen syntes, på grund av dess läge i stadsplanen, icke böra byggas med hyreskaserner, och tomten invid Barnbördshuset torde av liknande anledning knappast vara begärligt för dylik byggnadsspekulation.

Tomtpriset inom det invid Strandvägstomten belägna kvarteret Diplomaten vore omkring 90 kronor kvadratmetern. Dessa tomter torde emellertid genom sitt läge få anses värdefullare, och med hänsyn härtill syntes Röda kors-tomten böra beräknas cirka 25 procent billigare, eller till 67 kronor 50 öre för kvadratmeter. Då det föreslagna området hade en storlek av omkring 10,000 kvadrat-

meter, skulle detsamma alltså kunna sägas hava ett försäljningsvärde av 675,000 kronor.

Vidkommande den andra tomten hade de sakkunniga för jämförelses vinnande använt sig av det tomtpris, som i genomsnitt betingats i den s. k. Lärkstaden, det vill säga 47 kronor för kvadratmeter. Med hänsyn därtill, att tomtplatsen i fråga vore belägen mera avlägset från gatunätet och spårvägslinje, syntes värdet för kvadratmeter där icke kunna uppskattas högre än till 30 kronor, och försäljningspriset för ett lika stort område som vid Strandvägen kunde anses vara 300,000 kronor.

Även om nu angivna siffror måste anses i hög grad approximativa, torde dock med bestämdhet kunna påstås, att Strandvägstomten för närvarande representerade ett rätt avsevärt högre värde än tomten vid Barnbördshuset. Den anbefallda utredningen hade alltså lett till påvisandet av en tomt, som kunde sägas vara mindre värdefull än den för Röda korsets byggnader föreslagna tomten vid gardeskasernerna, och som syntes uppfylla, om också icke i lika hög grad som denna sistnämnda tomt, de fordringar, som borde ställas på en byggnadsplats för ifrågavarande ändamål.

De sakkunniga, som icke kände sig övertygade om att i detta fall endast de båda tomternas penningvärde borde få vara avgörande vid valet dem emellan, ansåge sig i detta avseende böra anföra följande.

Vid värdesättandet av marken å de båda områdena hade de sakkunniga ansett det helt uteslutet, att någondera tomten skulle försäljas till uppförande av hyreskaserner, utan hade beräkningarne gjorts, under förutsättning att endast fristående enfamiljshus skulle där få uppföras. Vidkommande tomten invid gardeskasernerna vore dock, med hänsyn till densammas läge i stadsplanen, synnerligen önskvärt, att antingen densamma lämnades obebyggd eller att där uppfördes en byggnad med större pondus och massa än en villa av vanliga mått.

Det hade i de sakkunnigas föregående utlåtande i frågan och även av överintendentsämbetet framhållits denna tomts förnämliga läge och därav följande fordringar på att byggnaden å densamma måste anpassas efter såväl själva byggnadsplatsens beskaffenhet som den kringliggande traktens karaktär. Därmed avsåges ingalunda, att å denna tomt skulle bäst lämpa sig en symmetrisk monumentalbyggnad med rikt utbildade detaljer. Tvärtom hade de sakkunniga för sin del — och de trodde sig härvid vara överens med överintendentsämbetet — ansett, att ett måleriskt grupperat byggnadskomplex av, åtminstone invid Strandvägen, relativt ringa höjd, och som naturligt växte upp ur klippgrunden följande tomtens oregelbundet böjda gränser, skulle vara det för denna plats mest lämpliga och ur stadsplanesynpunkt fördelaktigaste. Ett sådant byggnadskomplex skulle här bilda en välgörande kontrast mot kasernernas stränga regelbundenhet och kunna anpassas efter den kuperade terrängen utan att våldföra sig på densamma. Det torde vara få byggnadsuppgifter, som skulle bättre ägna sig för en dylik anläggning, än den nu ifrågavarande. De sakkunniga hade genom Röda korsets sjukhems förlagsaktiebolag bekommit en perspektivisk skiss och fotografi jämte situationsplan av byggnadernas gruppering, vilka handlingar syntes tillfullo bekräfta riktigheten av denna uppfattning. De sakkunniga vågade därför gent emot den ekonomiska synpunkten betona fördelen med hänsyn till stadsbilden av att begagna sig av den nu föreliggande möjligheten att på berörda tomt få ett för densamma synnerligen lämpligt byggnadskomplex, och tillåte sig därför att förorda densammas upplåtande till Röda korset på de av överintendentsämbetet angivna villkoren

Överstyrelsen
den 12 april
1916.

Uti underdånig skrivelse den 12 april 1916 har överstyrelsen för Svenska Röda korset anført, att överstyrelsen, som tagit del av de sakkunnigas förenämnda yttrande, fortfarande ansåge, att den först föreslagna tomten skulle vara synnerligen lämplig; och då staten ägde marken samt de tilltänkta byggnaderna skulle användas för ändamål, som skulle komma det allmänna och icke minst rikets försvar till godo, hade överstyrelsen föreställt sig, att den omständigheten, att området möjligen skulle kunna försäljas till enskilda för bebyggande, icke skulle vara av avgörande betydelse. I händelse emellertid Kungl. Maj:t på sådan grund skulle finna området i fråga icke böra till Röda Korset upplåtas, måste annan byggnadstomt uppsökas; och hade överstyrelsen vid granskning av de sakkunnigas förslag funnit den av dem alternativt förordade byggnadsplatsen med fördel kunna för ändamålet användas. Det område, som enligt detta förslag skulle till Röda korset upplåtas, torde upptaga en areal av 10,000 kvadratmeter eller samma areal som den först ifrågasatta tomten. Vid uppgörande av förberedande utkast till byggnadernas uppförande hade det emellertid visat sig möta rätt stora svårigheter att å denna areal få erforderligt utrymme för byggnaderna. Därtill erfordrades bland annat, att den byggnad, som skulle innehålla sjukhemmet, måste byggas till avsevärd höjd. Detta medgäve emellertid denna tomts beskaffenhet, men svårigheter torde möjligen möta att vidtaga liknande anordningar vid bebyggande av den nu senast föreslagna tomten. Skulle denna tomt ifrågakomma, borde därför till ändamålet avses en något större areal. Belägenheten vore jämväl sådan, att en dylik utvidgning utan svårighet torde kunna äga rum. Därest ett område av inemot 15,000 kvadratmeter bleve upplåtet, skulle behovet av utrymme för de nu planerade byggnaderna kunna fullt tillgodoses och därjämte någon reserv förefinnas för i framtiden möjligen erforderlig mindre utvidgning.

Överstyrelsen anhölle därför, att därest dess förut gjorda framställning ej funnes böra bifallas, till Röda Korset i stället måtte för ifrågavarande ändamål på förut angivna villkor upplåtas det av förenämnda sakkunniga alternativt förordade området, utvidgat i enlighet med vad ovan föreslagits.

Intendenten
för Djurgården
den 25 april
1916.

Sedan riksmarskalksämberbet anbefallts att avgiva förnyat utlåtande i ärendet, överlämnade ämberbet med underdånigt utlåtande den 26 april 1916 ett av intendenten för Djurgården infordrat yttrande däruti denne anförde huvudsakligen följande:

Djurgården hade under långliga tider stått under pietetsfull vård och hade även riksdagen nyligen som sin önskan uttalat, att Djurgården i största möjliga utsträckning borde bevaras såsom naturlig park. Det syntes därför svårt att förstå, att de sakkunniga kunnat alternativt till bebyggande föreslå en ren naturtrakt och icke tvekat att förklara den som en fullt lämplig byggnadsplats för uppförande av sjukhem m. m. för Röda korset. Det till upplåtelse senast ifrågasatta området, som vore beläget mellan och omedelbart intill Margareta- och Sofiavägarna, båda synnerligen besökta parkvägar, vore tillika med närmast bakom belägna del, som även skulle komma att erfordras för byggnadsföretaget, under en stor del av året uppehållsplatsen för det uppväxande släktet, som här under mödrars och sköterskors tillsyn finge njuta av sol och barrluft. Vid upplåtelsen av djurgårdsmark för de militära övningarna hade trakten mellan Margaretha-, Sofia-, Har- och Källvägarna fram till Ugglevikskällan undantagits, just med hänsyn till att denna del vore en av allmänheten mycket besökt och omtyckt park. Den parkro, som nu där härskade, skulle för alltid vara försvunnen dels genom sjukhuset, dels genom den trafik, som därmed följde i form av sjuktransporter, liktåg m. m. och som skulle gå direkt å parkvägarna. Den reglering av nuvarande parkvägar och mellan dem varande terräng, som ett lämpligt bebyggande av området ansetts möjligen kunna medföra, kunde vid behov alltför väl utföras utan ett bebyggande. Området vore bevuxet med barr- och lövskog, och bidroge skogen i hög grad att lindra intrycket av de stora stenmassorna av förut i grannskapet belägna Tekniska högskolans nybyggnad och Barnbördshuset. Större delen av skogen skulle behöva nedhuggas för byggnader, uppgrävning av marken för kloak-, vatten- m. fl. ledningar, och hade det befunnits, att för ett byggnadsområde av cirka 15,000 kvadratmeter skulle, förutom en del planterade träd, över 1,000 större träd — tall, gran, ek, björk, al och alm — behöva fällas. Genom ytterligare bebyggande och därmed följande rök m. m. ökades svårigheten att kunna bibehålla skogsbeståndet, och då så gott som omedelbart intill det ifrågasatta området gränsade den mycket besökta och ur natursynpunkt värdefulla Ugglevikstrakten, vore detta ett ytterligare skäl för, att området skonades. I motsats till vad de sakkunniga framhållit, ansåge Djurgårdsintendenten olämpligt att dit ytterligare förlägga ett sjukhus, särskilt med tanke på det intill liggande Sofiahemmet.

Vid beräklandet av värdet dels av den från början föreslagna byggnadsplatsen sydost om fotgardeskaserterna, dels av den nu senast alternativt förordade, hade tomtpriset för den förstnämnda satts till 67 kronor 50 öre och för den senare till 30 kronor för kvadratmeter med försäljningsvärden av respektive 675,000 kronor och 300,000 kronor. Av överstyrelsens för Röda korset skrivelse den 12 april 1916 framginge emellertid, att därest den senare tomten skulle ifrågakomma, inemot 15,000 kvadratmeter måste upplätas för att här erhålla tillräckligt utrymme för byggnaderna — av sakkunniga hade ett område av endast 10,000 kvadratmeter beräknats. Värdet efter 30 kronor för kvadratmeter skulle sålunda utgöra 450,000 kronor. Som emellertid å-priset för kvadratmeter å denna plats likaväl torde kunna sättas till 40 kronor för kvadratmeter, bleve värdet 600,000 kronor eller i det närmaste lika värdet av strandvägstomten.

För egen del framhöll riksmarskalksämberet såsom sin åsikt, att någon annan tomt än den av ämbetet förut föreslagna vid Strandvägen icke funnes å Djurgården för ifrågavarande ändamål tillgänglig.

Riksmarskalks-
ämberet
den 26 april
1916.

Den ifrågasatta tomten vid Sofiahemmet syntes ämbetet — särskilt med avseende å vad intendenten för Djurgården anfört — icke böra under några förhållanden tagas i anspråk för bebyggande.

I likhet med vad de sakkunniga uti sitt sistberörda utlåtande med styrka framhållit, intoge även riksmarskalksämberet den ståndpunkten, att härvidlag icke tomtvärdet ensamt borde få vara avgörande vid valet av plats, utan syntes hänsyn huvudsakligen böra tagas till av de sakkunniga framhållna estetiska skäl ävensom till omsorgen om skyddandet i möjligaste mån av de oskattbara värdena av Djurgårdens ännu återstående naturparksområden.

Under åberopande av vad riksmarskalksämberet förut i ärendet uttalat ansåge sig ämbetet därför böra tillstyrka bifall till den av överstyrelsen för Röda korset gjorda ansökningsen om upplåtande av byggnadsplats å den föreslagna tomten vid Strandvägen, ävensom, därest Kungl. Maj:t skulle finna gott härtill lämna bifall, hemställa, att vid en sådan upplåtelse måtte fästas de av riksmarskalksämberet i dess skrivelse den 30 juni 1915 föreslagna villkor, med tillägg därjämte av vad överintendentsämberet i sådant avseende i ärendet föreslagit.

Med anledning av vad sålunda förekommit anbefalldes Kungl. Maj:t den 12 oktober 1916 de byggnadssakkunniga att i samråd med professorn Einar Lönnberg — de s. k. Djurgårdssakkunniga — verkställa förnyad utredning och därvid särskilt taga i övervägande, huruvida för ifrågavarande ändamål kunde anvisas kronan tillhörigt område, beläget annorstädes än å Djurgården.

Byggnads- och
Djurgårds-
sakkunniga
den 4 novem-
ber 1916.

I sitt med anledning härav den 4 november 1916 avgivna utlåtande genomgingo de sakkunniga, för frågans allsidiga bedömning, alla de platser, som möjligen kunde tänkas komma på tal vid väljande av en byggnadsplats för Röda korset, och yttrade därvid:

De sakkunniga utginge från att å södra Djurgården någon upplåtelse av byggnadsplats icke kunde ifrågasättas.

Å norra Djurgården hade de sakkunniga närmast Djurgårdsbrunnsviken förutom den förut omtalade Strandvägstomten uppmärksammat ett område, beläget vid den s. k. »mörka kroken» invid landsvägen närmast öster om dragonkasernen. Ur naturskyddssynpunkt vore icke annat att erinra mot platsens bebyggande för detta ändamål än att byggnaderna måste dragas så långt från vattnet att Djurgårdsbrunnsvikens karaktär av parksjö icke därav rönte något inflytande. Då denna tomt liksom Strandvägstomten vore belägen strax utanför det område å Djurgården, som framdeles torde böra upplåtas till bebyggande såsom stad med slutet byggnadssätt, torde ett förläggande dit redan nu av en institutionsbyggnad icke i alltför hög grad kunna anses komma att verka hind-

rande vid ordnandet av stadsplanen för sagda område. Platsen låge emellertid långt utom staden; därifrån till närmaste spårvägsstation vore inemot 2 kilometers väg. Denna omständighet samt det nära grannskapet till dragonkasernen och de ständigt begagnade skjutbanorna vid Kaknäs syntes göra platsen föga lämplig för nu avsedda ändamål. Dess värde torde ock kunna komma att i en framtid mäta sig med Strandvägstomten, under det att man icke tillnärmelsevis kunde tillgodogöra sig samma fördelar för stadsbildens av Röda korsets byggnader som å den sistnämnda tomt.

Det närmast norr om »mörka kroken» belägna skogspartiet, Drottningberget, låge inom det område av Djurgården, som de sakkunniga efter sin utredning funnit framdeles, då huvudstadens utveckling så fordrade, böra avträdas, och som alltså för stadsplanearbetets skull tillsviðare borde befrias från enstaka upplåtelser. Ej heller kunde av Smeds- och Kampementsbackarna någon del upplåtas, då dessa för närvarande användes till övningsplats för trupperna. De sakkunniga erinrade även därom, att från Serafimerlasarettet framställt begäran att där få upplåtet byggnadsplats, samt att de sakkunniga tidigare varit i tillfälle framhålla önskvärdheten av att berörda terrängparti bibehölles orört till skydd mot Värtahamnen.

Väster härom påträffades ett vid Sturevägen mitt emot hästgardeskasernen beläget glesare skogsparti. Utan tvivel skulle åt Röda korset här kunna beredas en utmärkt tilltalande byggnadsplats, lätt tillgänglig från staden invid dubbelspårig spårvägslinje, och ur denna synpunkt torde platsen till och med vara lämpligare än den förut föreslagna vid Sofiahemmet. Trädbeståndet, huvudsakligen ek, vore visserligen särdeles vackert, men de sakkunniga ansåge dock icke att genom platsens bebyggande för detta ändamål någon större förstörelse av Djurgårdsnatur skulle äga rum. Mot platsens lämplighet för ändamålet kunde måhända anföras, att läget, inkilat mellan hästgardeskasernen, Östermalms idrottsplats och fältrittklubbens bana icke vore tillräckligt ostört. Varför platsen icke omnämnts i de sakkunnigas underdåniga skrivelse av den 11 april 1916, berodde förutom av det tilltänkta stadsplanearbetet därpå, att de sakkunniga anbefallts påfinna byggnadsplats, som vore att anse såsom mindre värdefull än Strandvägstomten.

Väster härom och på andra sidan Östermalms idrottsplats låge så att säga i ett komplex institutionerna Stadion, Tennispaviljongen, Barnbördshuset, Sofiahemmet och Tekniska högskolan, och vore det ett i detta komplex från norr in skjutande terrängparti, de sakkunniga tidigare föreslagit för ifrågavarande ändamål. Längre åt väster strax norr om östra stationen hade plats anvisats åt materialprovningsanstalten. Med hänsyn till tekniska högskolans i framtiden möjligen inträffande utvidgningsbehov torde försiktigheten bjuda, att i dess närmaste grannskap icke verkställdes ytterligare större tomtupplåtelser för andra ändamål.

Hela den härefter återstående öster om Djursholmsbanan belägna, odisponerade Djurgårdsmarken eller i söder från och med terrängbältet Kattrumpsbacken, Ugglevikskällans område och Stora Björnnäset samt ända upp till Lilla Värtan i norr bildade just huvuddelen av de trakter, som de sakkunniga under sitt utredningsarbete rörande Djurgårdens parkfråga funnit böra hållas fritt från ytterligare upplåtelser.

Den mellan nämnda järnväg och Brunnsviken belägna markremsan åter vore till stor del redan disponerad. Närmast staden finnes emellertid två tillgängliga platser, den ena ett triangelformat område söder om veterinärinstitutet

mellan nordgående stora landsvägen och sjön, eller södra delen av s. k. Kräftriket, och den andra ett mindre skogsparti, beläget öster om veterinärinstitutet på andra sidan landsvägen.

Vad det förra området beträffade, hade de sakkunniga tidigare i ärenden angående ifrågasatta upplåtelse därstädes för materialprovvningsanstalten och statsmedicinska anstalten varit i tillfälle påvisa, att, med hänsyn huvudsakligen till veterinärinstitutets utvidgningsbehov samt till den ifrågasatta hamnanläggningens vid Albano behov av utrymme, endast en mindre del, eller något över 7,000 kvm., av området vore disponibelt för annat ändamål.

Angående den andra platsen öster om landsvägen erinrades, att tidigare varit på tal att reservera densamma till byggnadsplats för farmaceutiska institutet. Platsen syntes i varje fall näppeligen lämplig för Röda korset, belägen som den vore invid Albanos godstation och i en vinkel av två järnvägslinjer, av vilka den ena, Djursholmsbanan, vore särdeles livligt trafikerad.

Norr om veterinärinstitutet vidtog skogshögskolans område, och den norr därom belägna terrängen torde vara för avlägsen för ändamålet.

De sakkunniga överginge nu till kronans utom Djurgården belägna marker.

Den i nordväst närmast intill staden gräsande terrängen tillhörde Karlbergs och Haga kungsgårdar. Av den mark, som tillhörde Karlbergs kungsgård, hade de sakkunniga i första rummet fäst sig vid det område, som vore beläget mellan den i Norrtullsgatans förlängning gående landsvägen och Eugeniahemmets tomt i öster samt Tomtebodas station och »stora kontoret» i väster. Närmast järnvägen Tomteboda—Albano, som begränsade området i sydost, bestode detta av öppen mark, som höjde sig i norr och väster till ett starkt kuperat skogsparti. Efter vad de sakkunniga hade sig bekant, föreläge förslag att å det öppna området närmast intill nämnda järnbana förlägga en större godsstation för statens järnvägar, och skulle sålunda, såvida detta förslag förverkligades, området i stort sett av lätt insedda skäl mindre väl lämpa sig för en sjukhusanläggning.

Undantag borde dock i sistnämnda avseende kunna göras för den längst i norr, bakom och norr om Eugeniahemmet belägna delen av området. En anläggning där skulle näppeligen komma att störas av godsstationen. Mot denna plats' belägenhet i övrigt i förhållande till den bebyggda staden kunde väl från ifrågavarande institutions sida knappast anföras några avgörande anmärkningar, och god byggnadsplats erbjödes där även. Det måste dock erkännas, att terrängen i sitt nuvarande skick tedde sig föga tilltalande.

Med hänsyn till själva belägenheten borde alltså platsen vid Eugeniahemmet kunna komma i fråga. De sakkunniga ansåge sig emellertid böra framhålla, att densamma helt visst måste betraktas såsom jämförelsevis värdefull. De sakkunniga förutsatte nämligen, att huvudstaden inom kort måste komma att utbreda sig över hela det omtalade terrängpartiet på andra sidan av järnvägen och att alltså en hel ny stadsdel torde uppstå invid den projekterade godsbangården.

De sakkunniga hade även undersökt möjligheten att förlägga institutionen i fråga till den öppna terrängen närmast väster om Karlbergs slottsområde. Platsen i och för sig syntes de sakkunniga ur byggnadsteknisk synpunkt särdeles fördelaktig och institutionen skulle kunna erhålla en vacker belägenhet exempelvis med fasad mot söder och strandvägen utefter Karlbergssjön. Enligt vad för de sakkunniga uppgivits, komme emellertid inom kort stadsplan att utarbetas över trakten fram emot Ekelund. Härtill komme, att enligt flera nu föreliggande järnbaneförslag terrängen mellan Nytomta och Karlberg skulle genomkorsas av

järnvägslinjer. Det syntes under dessa förhållanden ej lämpligt att redan nu dit förlägga ett komplex av de rätt betydliga dimensioner, som här avsåges. Slutligen vore att märka, att ifrågavarande terräng, som av krigsskolan användes för övningar, icke torde kunna avstås för annat ändamål, så länge skolan vore förlagd till Karlberg. Av dessa skäl torde tanken att till angivna trakt förlägga Röda korsets byggnad böra övergivas.

Då det kommit till de sakkunnigas kännedom, att för ändamålet jämväl ifrågasatts en del av det område å Haga kungsgård, som låge närmast norr om den väg, som från Haga norra grindar ledde i östlig riktning mot Koppartälten, hade de sakkunniga ansett sig böra bese platsen. Denna utgjordes av en med barrskog bevuxen grusås av ansenlig höjd, som utan tvivel skulle erbjuda en särdeles vacker byggnadsplats, även om det i åsens södra del befintliga grustaget i någon mån torde få anses verka störande. De sakkunniga hade samtidigt besett en längre söderut mellan nämnda tvärväg och Linvävartorpet i det vackra skogspartiet invid stora landsvägen belägen plats, som till följd av mera plan terräng skulle än bättre lämpa sig för bebyggande. Ehuru båda dessa platser låge invid spårvägslinje, trodde de sakkunniga dock att mot dem med fog kunde anmärkas, att de vore alltför avlägsna, räknat från stadens centrala delar. Så funne man exempelvis, att fågelvägen mellan den nordligaste av platserna och Gustaf Adolfs torg vore mer än dubbelt så lång som mellan detta torg och de förut föreslagna tomterna vid Strandvägen och Sofiahemmet. Då härtill komme, att det nära grannskapet intill nya kyrkogården, som måste i hela sin längd passeras av sjukhusets besökare, syntes mindre tilltalande, hade de sakkunniga icke kunnat förorda någon av dessa båda platser såsom för ändamålet fullt lämplig.

Vad platsernas värde beträffade, hänvisade de sakkunniga rörande den nordliga till av riksmarskalksämberet härom lämnad utredning. Rörande däremot det sydliga området hade de sakkunniga i saknad av kännedom, huruvida den utefter landsvägen belägna terrängen framdeles komme att för bebyggande avhändas kungsgården, icke funnit det möjligt att angiva något värde.

Någon annan närmare staden belägen plats å Haga kungsgård torde av olika skäl icke kunna komma i fråga.

Å Marieberg å Kungsholmen skulle säkerligen lämplig byggnadsplats kunna beredas Röda korset, sedan fälttelegrafkåren och andra militära anstalter därifrån avflyttat. Tanken härpå torde emellertid förfalla, då området icke inom den närmaste tiden kunde väntas bliva tillgängligt.

Slutligen erinrade de sakkunniga om den staten tillhöriga egendomen Johanneshov norr om Enskede, vilken egendom emellertid av de sakkunniga redan föreslagits till byggnadsplats för Serafimerlasarettet. Även om därstädes tillräckligt utrymme skulle kunna beredas jämväl Röda korset, torde dock för denna institution läget vara olämpligt, då den här skulle vara långt avlägsen från sitt huvudsakliga verksamhetsområde, norra delarna av staden.

Härmed hade de sakkunniga genomgått all den staten tillhöriga terräng närmast intill Stockholms bebyggda område, som kunde komma på tal för bebyggande för Röda korsets räkning. Som resultat av denna förnyade utredning hade de sakkunniga kommit till den uppfattningen, att å kronans på och utom Djurgården intill Stockholm belägna mark icke förefunnes något till byggnadsplats för Röda korset mera lämpligt område än de båda i ärendet redan ifrågasatta vid Strandvägen och Sofiahemmet.

De sakkunniga ansåge den nu gjorda undersökningen ytterligare stärka deras i föregående skrivelse av den 11 april 1916 givna förord för Strandvägs-tomten och åberopade vad de däri anfört såsom skäl för önskemålet, att till denna tomt måtte förläggas en institution av just den art som Röda korsets sjuksköterske- och sjukhem.

Skulle emellertid Kungl. Maj:t finna för gott att för ändamålet upplåta tomt, som kunde anses mindre värdefull, vidhölle de sakkunniga sitt tidigare förslag, att i så fall utrymme måtte beredas Röda korset å området norr om Sofiahemmet. Härvid framhölls emellertid önskvärdheten av att den blivande byggnaden förlades så långt söder ut i riktning mot Sofiahemmet som omständigheterna tillåte, på det att bakomliggande skogsparti i möjligaste mån måtte skonas.

Med anledning av detta de Djurgårdssakkunnigas utlåtande bereddes överstyrelsen för Svenska Röda korset tillfälle att avgiva förnyat yttrande och att därvid särskilt uttala sig i fråga om det i nämnda utlåtande omförmälda, norr om Eugeniahemmet belägna området.

Med underdånig skrivelse den 20 november 1916 överlämnade överstyrelsen yttranden från såväl styrelsen för Röda korsets sjukhems förlagsaktiebolag som ock Röda korsets direktion II, vilken såsom styrelse för stiftelsen Röda korsets sjuksköterskehem förestår sjuksköterskeutbildningen och förvaltar stiftelsens sjuksköterskehem och det i samband därmed anordnade sjukhemmet; och var direktionens yttrande av följande lydelse:

Röda korsets
direktion II.

»I sin underdåniga skrivelse den 14 juni 1915 har överstyrelsen utförligt utvecklat, hurusom det för att Röda korsets verksamhet må kunna fortgå till gagn för sjukvården i landet, särskilt för att fylla behovet av sjuksköterskor i krig, oundgängligen erfordras, att Röda korset erhåller ett nytt sjuksköterskehem och ett nytt sjukhem, vilka båda inrättningar helst böra förläggas i sammanhang med varandra. Överstyrelsen har i sagda skrivelse upplyst, att för åstadkommande av ett för ändamålet lämpligt sjukhem bildats ett särskilt aktiebolag, som disponerar över ett kapital av i runt tal 800,000 kronor. Kungl. Maj:t har sedermera, behjärtande angelägenheten av ett nytt sjuksköterskehem, för detta ändamål beviljat Röda korset 500,000 kronor att utgå från Drottningens centralkommittés lotteri. Det har varit avsett att i sjuksköterskehemmet även skulle inrymmas lokaler för överstyrelsen och därunder lydande direktioner med deras expeditioner ävensom för Röda korset tillhöriga stora förråd av olika slag.

Om uppförandet av själva de ifrågasatta byggnaderna må kunna anses vara betryggat genom de medel, som sålunda stå till förfogande, är det, såsom överstyrelsen jämväl framhållit, alldeles visst, att dessa medel icke förslå till inköp av lämplig och välbelägen tomt. Då det enskilda intresse, som kan förefinnas, redan tagits fullt ut i anspråk genom sammanskjutande av medel för själva sjukhemsbyggnaden, kunna byggnadsplanerna omöjligen realiseras, med mindre staten tillsläpper erforderligt tomtområde. Det måste naturligtvis erkännas att, även om staten inom Stockholm disponerar mycken obebyggd mark, det kan möta avsevärda svårigheter att finna ett område, som lämpligen kan för ändamålet av-

stås. Från statens synpunkt är det ju av vikt att ej alltför värdefull mark lämnas. Men å andra sidan kunna de anläggningar, som skola å tomten uppföras, icke motsvara sitt ändamål, om icke tomten fyller vissa icke allt för lågt ställda anspråk med avseende å läge m. m., vilket åter naturligtvis medför att en lämplig tomtmark alltid måste representera ett ganska avsevärt belopp. Det är således utan tvivel en viss uppoffring från statens sida Röda korset begär, då den söker av staten erhålla erforderlig tomtmark. Men det i högsta grad allmännyttiga ändamål, till vilket ifrågavarande byggnader skulle användas, synes till fullo motivera en sådan uppoffring.

Enligt direktionens förmenande måste på en lämplig byggnadstomt för de ifrågasatta byggnaderna ställas det anspråk, att den genom sin belägenhet och sina kommunikationer är intimt förbunden med stadens centrala delar och att tomten i övrigt lämpar sig för förläggande därstädes av ett sjukköterskehem och ett sjukhem samt att tomtens beskaffenhet ej medför att byggnadskostnaderna må bli jämförelsevis stora.

De elever, som skola utbildas vid sköterskeskolan, kunna endast under en del av utbildningstiden få sin verksamhet förlagd i sjuksköterskehemmet eller sjukhemmet. Under en icke obetydlig del av tiden måste de hava sitt arbete förlagt till stadens olika sjukvårdsinrättningar, särskilt Sabbatsberg och Maria sjukhus, men även barnbördshuset, Serafimerlasarettets röntgenavdelning m. m., under det att de bo och intaga sina måltider i sjuksköterskehemmet. En sådan anordning kan uppenbarligen icke upprätthållas, därest sjuksköterskehemmet är beläget allt för långt bort. Efter utbildningstidens slut utöva de inom sjuksköterskehemmet boende sköterskerna en ambulatorisk verksamhet i staden till allmänhetens tjänst. Även med hänsyn härtill är det av synnerlig betydelse, att anstalten ligger så att säga inom räckhåll. Detsamma gäller om de lokaler för överstyrelsen och direktionerna, som enligt vad förut är nämnt lämpligen borde förläggas i sjuksköterskehemmet.

Vad sjukhemmet angår måste man med nödvändighet söka anordna det så, att det kan ekonomiskt bära sig. Det kan därför icke anordnas såsom våra vanliga allmänna sjukhus, där staten eller kommun får bära en stor del av kostnaden för sjukvården, utan det skulle bli ett privat sjukhem efter huvudsakligen samma typ som Sofiahemmet. Men ett grundvillkor för att ett sjukhem skall kunna bära sig är att det göres lätt åtkomligt. Å en sjukvårdsinrättning av det ifrågavarande slaget besörjes icke sjukvården av en eller några få läkare, vilka ha sin huvudsakliga verksamhet därstädes, utan patienterna måste hava rätt att anlita den läkare de själva önska. Men för läkarna, vilka ofta flera gånger om dagen emellanåt även om natten hava att besöka de sjuka, är det av största vikt att sjukhuset icke ligger långt borta; de kunna eljest icke inlägga sina patienter därstädes. Allmänheten skall säkert heller icke finnas benägen anlita sjukinrättningen, om den icke finnes i god lokal kontakt med det samhälle, vars behov av sjukhusvård den skall tillgodose. Särskilt är att märka att den polikliniska verksamhet, som är av synnerlig vikt för sköterskeutbildningen och som därför bör å sjukhemmet anordnas, icke gärna kan få något större omfång, med mindre anstalten finnes lätt tillgänglig. Av många skäl är det vidare synnerligen önskvärdt, om sjukhemmet förlägges nära andra sjukvårdsinrättningar av likartat slag. Med hänsyn till sjukvården är det av vikt att erhålla en lugn och stilla plats, där icke patienterna bli störda t. ex. av nybyggnadsföretag å närbelägna platser, järnvägstrafik i större utsträckning eller dylikt.

De önskemål, Röda korset sålunda måste uppställa i fråga om byggnadstomt för ifrågavarande inrättningar, skulle bliva synnerligen väl tillgodosedda, om för ändamålet upplåtes antingen det förut begärda området i närheten av gardeskasererna eller det sedan ifrågasatta området i närheten av barnbördshuset. Vad angår sistnämnda område ha de sakkunniga föreslagit, att en å karta utmärkt areal av 10,000 kvm. skulle för ändamålet upplåtas. I sin skrivelse den 12 april 1916 har överstyrelsen ifrågasatt att området skulle ökas till inemot 15,000 kvm., varigenom behovet av utrymme för de nu planerade byggnaderna skulle kunna fullt tillgodoses och därjämte någon reserv förefinnas för i framtiden möjligen erforderlig mindre utvidgning. Härvid hade överstyrelsen att stödja sig vid att, enligt vad från de sakkunniga under hand inhämtats, ett så stort område skulle å platsen i fråga utan olägenhet kunna avstås. Då emellertid ett utrymme av 10,000 kvm. synes kunna bliva tillräckligt till de planerade byggnaderna, bör den omständigheten att möjligen icke mer än 10,000 kvm. nu kan å denna plats påräknas, icke utgöra hinder för att byggnaderna förläggas dit. Vad angår denna plats vill direktionen ock fästa uppmärksamheten därå, att det svårligen kan ifrågakomma att här upplåta tomter till försäljning åt enskilda, vilket däremot väl kan tänkas bliva fallet å området vid gardeskasererna. Med avseende å sitt läge måste området säkerligen antingen bibehållas såsom park eller upplåtas åt någon allmän institution. Staten skall således icke genom upplåtelsen gå miste om någon direkt inkomst av området. Och med hänsyn därtill att åtskilliga allmänna byggnader redan förlagts i områdets omedelbara närhet, synes någon större olägenhet ej uppkomma, genom att det för allmänheten tillgängliga parkområdet minskades med den areal, som skulle upptagas av de ifrågasatta byggnaderna.

Bland övriga ifrågasatta platser har överstyrelsen särskilt fått sig ålagt att yttra sig angående ett område norr om Eugeniahemmet. Detta område fyller enligt direktionens mening ingalunda de anspråk, som enligt vad förut angivits måste med avseende på belägenheten ställas. Det är vida längre bort beläget från stadens centrala delar än de förut omnämnda tomterna. Först efter en lång följd av år kan detta område tänkas bliva så förenat med staden i övrigt, att det skulle bliva för ändamålet lämpligt. I avseende å läget bör ock anmärkas, att vägen till kyrkogården går alldeles förbi området. Men att förlägga ett sjukhem så att de sjuka skulle nödgas från sina sjukrum se alla liktåg, som passera till kyrkogården, kan uppenbarligen ej vara lämpligt. Enligt vad sakkunnige vitsordat, ter sig terrängen å området i sitt nuvarande skick föga tilltalande. Det skulle således helt visst medföra dryga kostnader att anordna tomtområdet på lämpligt sätt. Enligt vad å stadens byggnadskontor inhämtats läser den avloppsledning, som härstädes finnes och som utmynnar i Brunnsviken, antagligen icke kunna komma att få begagnas såsom avloppsledning för ett större sjukhus. En ny sådan ledning komme naturligtvis att draga stora kostnader. Helt säkert komme trafiken å den godsstation, som efter vad sakkunnige angivit är ifrågasatt att anläggas i närheten, att verka störande för de sjuka. Detsamma måste ock bliva fallet, om staden, såsom de sakkunniga ansett antagligt, så småningom kommer att utvidgas åt detta håll och sålunda under kanske många år framåt livlig byggnadsverksamhet kommer att idkas i trakten runt omkring anläggningen. Direktionen ser sig således nödsakad förklara, att denna tomt icke lämpar sig för ändamålet i fråga. Direktionen tillåter sig jämväl fästa uppmärksamheten därå att, enligt vad de sakkunnige yttrat, området i fråga, med avseende å stadens antagliga framtida utveckling åt detta håll, måste anses såsom jäm-

förelsevis värdefull. Uppenbart är ju att, om en sådan utveckling kommer att äga rum, statens här belägna mark kan försäljas till tomter, vilket såsom förut antytts ej lärer vara fallet beträffande tomten vid barnbördshuset.

Bland de övriga tomter, till vilka sakkunnige i sitt senaste utlåtande hänvisat, anser direktionen endast en kunna lämpligen ifrågakomma, nämligen — — — — — tomten mitt emot hästgardets kasern. Denna plats fyller i avseende å läget de anspråk, som skäligen kunna uppställas. Avståndet till den bebyggda delen av Östermalm är obetydligt, och omedelbart utanför går en stor väg med dubbelspårig spårvagnslinje. Fullt tillräckligt utrymme torde kunna erhållas; platsen är vacker och från de av de sakkunnige omnämnda anstalter, som finnes i närheten, torde ej vara att befara att de sjuka skulle i avsevärd mån störas.

På grund av vad sålunda anförts får direktionen hemställa, att överstyrelsen behagade hos Kungl. Maj:t med förklarande att den ifrågasatta tomten vid Eugeniahemmet synes icke lämpligen kunna för ändamålet användas, anhålla att Kungl. Maj:t ville gå i författning om upplåtelse till Röda korset på förut angivna villkor antingen av något av de bägge områden, som avses i överstyrelsens skrivelser den 14 juni 1915 och den 12 april 1916, eller, om intet av dessa områden skulle kunna erhållas, av det med nr 4 av de sakkunnige betecknade området mitt för hästgardets kasern.»

Styrelsen för Röda korsets sjukhems förlagsaktiebolag yttrade sig i samma riktning som Röda korsets direktion II.

Styrelsen för
Röda korsets
sjukhems
förlagsaktie-
bolag.

För egen del förklarade sig överstyrelsen i allo delar de åsikter, vilka uttalats i direktionens utlåtande.

Överstyrelsen
den 20 no-
vember 1916.

Sedan härefter genom nådig remiss den 4 december 1916 riksmarskalksämberet anbefallts att i samråd med Djurgårdssakkunniga och efter inhämtande av erforderliga upplysningar från överstyrelsen för Svenska Röda korset upprätta förslag till utstakning av tomt å det ovan omnämnda området norr om Sofiahemmet för ifrågavarande ändamål med iakttagande att tomten, på sätt byggnadssakkunniga framhållit såsom önskvärt, förlades så långt söderut i riktning mot Sofiahemmet som omständigheterna tilläte, har överstyrelsen inkommit med en den 27 januari 1917 dagtecknad skrivelse av följande lydelse:

»Då ovisst synes vara, huruvida något av de två förut ifrågasatta områdena må kunna erhållas, men det är av största vikt för Röda korset, att tomtupplåtelse snarast möjligt må äga rum, så att vidare beredning av byggnadsfrågan må kunna under våren påbörjas, har överstyrelsen låtit sig angeläget vara att verkställa ytterligare undersökning, om icke möjligen annat lämpligt område kunde vara att tillgå. Överstyrelsen har därvid lyckats finna ett sådant område, nämligen en

Överstyrelsen
den 27 januari
1917.

bergplatå, belägen mellan Bergvägen och Riksmarskalkens väg, med lutning i huvudsak mot söder och väster. Detta område är så pass nära beläget, att det ur sådan synpunkt kan anses fylla skäligen anspråk. Det ligger högt och soligt och har synnerligen god byggnadsgrund. Då i följd av grundens beskaffenhet området är nästan trädöst, skulle dess användande för ifrågavarande ändamål icke i någon mån inkräkta på parkområdet eller överhuvud taget verka skadligt ur naturskyddssynpunkt. Till följd av markens beskaffenhet och då inkräkning icke skulle ske på något område, vars bibehållande såsom promenadplats vore önskvärt, torde å denna plats kunna lämnas ett något större område än som skulle kunna påräknas på någon av de andra platserna.

Med anmälan härom har överstyrelsen härmed velat i underdånighet förklara, att den med största tacksamhet skulle emottaga upplåtelse av erforderlig tomt å nu omförmälda plats. Därest Eders Kungl. Maj:tt finner avseende böra fästas vid denna anmälan, torde överstyrelsen få tillfälle att hos riksmarskalksämberet, där ärendet för närvarande finnes, och dit förevarande anmälan lär bliva remitterad, närmare utveckla sina önskningsfrågor i fråga om gränserna för området.»

Sedan jämväl denna skrivelse den 31 januari 1917 remitterats till riksmarskalksämberet för utlåtande i samråd med Djurgårdssakkunniga, har riksmarskalksämberet med underdånig skrivelse den 28 mars 1917 överlämnat dels två av intendenten för Djurgården avgivna yttranden av den 4 februari och den 21 mars 1917 dels ock ett den 15 i sistnämnda månad dagtecknat särskilt utlåtande av de sakkunniga, åtföljt av en av de sakkunniga upprättad kartskiss. Därefter har överstyrelsens för Röda korset skrivelse av den 27 januari 1917 remitterats till styrelsen för tekniska högskolan, vilken avgivit utlåtande den 1 maj 1917.

Jag tillåter mig här meddela, att å nyss nämnda kartskiss sedermera blivit genom vederbörande i byggnadsstyrelsen inlagda de områden, om vilka i detta ärende sedermera varit fråga. Den sålunda fullständiga kartskissen torde få såsom bilaga fogas vid detta protokoll.

Intendenten
för Djurgården
den 4 februari
1917.

I sitt förstnämnda yttrande meddelar intendenten för Djurgården, att, såsom framginge av en genom Djurgårdsförvaltningens försorg uppgjord ritning, den senast ifrågasatta tomtplatsen vore belägen nordväst om Tekniska högskolans nybyggnad, och utgjordes större delen av området, som efter de å ritningen angivna gränserna uppginge till en areal av omkring 12.000 kvadratmeter, av en i det närmaste kal bergsplatå. För det avsedda ändamålet torde platsen vara mycket lämplig, och från Djurgårdssynpunkt finnes inga som helst invändningar att göra mot den begärda upplåtelsen. Utan att någon skada skulle åsamkas, blef tvärtom ett önskemål uppfyllt, att inom den närmaste tiden få just detta område ordnat. I jämförelse med det föreslagna området mellan Margareta- och Sofiavägarna ägde detta område ur alla avseenden företräde, då, i motsats till

vad som där skulle bliva fallet, någon inkräkting å parkområdet icke skulle ifrågakomma och endast några få träd behövde fällas.

I sitt nyssberörda utlåtande av den 15 mars 1917 hava Djurgårds-sakkunniga yttrat följande:

Djurgårds-
sakkunniga
den 15 mars
1917.

»Då vi vid ett tidigare tillfälle, på grund av nådig remiss, hade anledning yttra oss om alla de områden å Norra Djurgården, som för förevarande ändamål kunde tänkas komma i fråga, uttalade vi — med tanke fästad å nu omhandlade terrängparti — att, med hänsyn till Tekniska högskolans i framtiden möjligen inträffande utvidgningsbehov, försiktigheten bjöde, att i dess närmaste grannskap icke verkställdes ytterligare större tomtupplåtelse för andra ändamål. Härmed avsågo vi icke blott att hålla möjligheter öppna för tekniska högskolebyggnadens eventuellt behöfliga utvidgning utan även att reservera utrymme för institutioner och anstalter av sådan art, att de fordrade eller lämpligen borde givas plats i Tekniska högskolans omedelbara närhet, såsom fallet varit med materialprovningensanstalten. Vi ansågo oss därför icke böra förorda upplåtande av någon del av detta område åt en för de tekniska anstalterna, som nu tillåtits att taga större delen av bergplatan i besittning, så främmande institution som Röda korsets sjukhus och sjuksköterskehem. Detta så mycket hellre som på andra sidan Tekniska högskolan kunde anvisas en fullgod byggnadsplats, öppen mot söder, skyddad mot järnvägens rök och buller, belägen nära 200 meter längre bort från Ugglevikskällan samt i omedelbar närhet till de med Röda korset mera samhörande Sofiahemmet och Barnbördshuset.

Vi hava upprepade gånger haft anledning framhålla vikten av att, vid upplåtande av mark å Djurgården, en utredning rörande den närmast omgivande terrängens anordning med vägar, planteringar, byggnadstomter m. m. bör föregå ett beslut om dylik upplåtelse. Gränserna för sålunda upplåtna byggnadstomter böra icke fastslås, förrän en byggnadsplan för hela området fastställts.

Den nu ifrågasatta tomtupplåtelsen utgör härutinnan intet undantag. Snarare föranledes man av åtskilliga omständigheter till den uppfattningen, att just för detta område en väl genomstuderad byggnadsplan är i hög grad av behovet påkallad.

Området är relativt litet och i sin oregelbundenhet skarpt begränsat av Rimbobangården, Tekniska högskolan och den vackra skogsparken omkring Ugglevikskällan, vilken icke får trädas för nära av större byggnadskomplex. Områdets oregelbundna och för ett ordnat bebyggande svårhanterliga natur inskränker sig icke endast till planformen; den framträder ännu mer besvärande i terrängens modellering. Inom detsamma förefinnas nämligen icke mindre än fyra självständiga bergkullar (två utefter Rimbobangården, en alldeles intill Tekniska högskolan samt slutligen den, som nu ifrågasättes såsom plats för Röda korset), vilka höja sig 10 å 15 meter över den mellanliggande marken.

Vid uppgörandet av byggnadsplan för detta parti av Norra Djurgården är det emellertid ännu en faktor, varmed man måste räkna och som målbärande måste betraktas såsom den i första rummet bestämmande. I mån som de stora vetenskapliga och museala institutionsbyggnaderna vuxit upp å Freskatiområdet, har lösningen av frågan om anläggandet av en bekväm trafikled ditut blivit alltmer trängande.

Sträckningen av den nuvarande huvudtrafikleden från huvudstaden norrut över Djurgården till Älkistan och landsbygden norr därom lämnar, som bekant, åtskilligt att önska vad beträffar dess första, närmast staden varande del. Vi syfta i främsta rummet på de ur trafiksynpunkt högst betänkliga tränga järnvägsundergångarna under såväl Värtabanan vid Albano som Rimbobanan vid Skogs-

högskolan, olägenheter, som i väsentlig mån ökas genom vägens skarpa krökning å båda dessa punkter. Om redan på denna grund en omläggning av ifrågasvarande vägdel kunde anses väl befogad, gör sig detta ändamål än mera gällande i och med det växande kravet på spårvägsförbindelse mellan staden och de vetenskapliga institutionerna med de för allmänheten tillgängliga museerna. Anordnande av spårväg å ovannämnda vägsträcka torde nämligen av skäl, som vi i detta sammanhang icke anse oss hava att närmare beröra, näppeligen med fördel låta sig göra.

Vi anse på grund härav, att man bör hava att räkna med en framtida ny sträckning av den närmast staden varande delen av trafikleden Stockholm—Ål-kistan. På goda skäl lärer kunna antagas, att denna i så fall kommer att utgå från Valhallavägen söder om Tekniska högskolan och därvid genomskära just den terräng närmast nordväst om denna anläggning, varom nu är fråga.

Med hänsyn till sålunda angivna omständigheter uppställer sig alltså här ett problem för ordnandet av området i dess helhet, som i stadsplanetekniskt hänseende ingalunda kan sägas lösas sig självt.

Vad man kan fordra av en plan för området bebyggande är att visa, dels huru de snedheter och oregelbundenheter, som förefinnas vid själva början av chaussén, skola kunna mildras och i bästa fall döljas, dels huru man på ömse sidor om den del av chaussén, där ännu inga tomtgränser hunnit fastläsas, skall kunna gruppera byggnader så, att det hela ger intryck av ordning, reda och kultiverad smak. En väl genomtänkt byggnadsplan oblikerar de arkitekter, som sedermera komma att med de olika byggnaderna förverkliga densamma, att utbilda byggnaderna på sådant sätt, att de förstärka enhetligheten och monumentaliteten hos anläggningen.

Den tid, som stått oss till buds för utredningen i fråga, har icke medgivit utarbetandet av någon fullständig byggnadsplan. Vi hava måst inskränka oss till en mera allmän undersökning angående de faktorer, som kunna tänkas komma att spela någon avgörande roll vid utnyttjande av detta område för bebyggande även utöver vad nu ifrågasättes för Röda korset.

Resultatet av vår utredning har åskådliggjorts å bifogade karts-kiss i skala 1:6000, varå även visas närmaste partier av Djurgården, intill Uggleviken i norr och Artillerikasernen i öster, samt av stadens planlagda område.*) Vi hava med A betecknat den tomt öster om Tekniska högskolan, som förut av oss föreslagits till tomt för Röda korset, med B den nu senast ifrågasatta tomten samt med C (D) det till Materialprovning-sanstalten upplåtna tomtområdet. Medelst en korsstreckad linie har markerats gränsen för ett av de områden å Norra Djurgården, vilka vi anse böra bevaras såsom naturlig park. Härav framgår, att det nu ifrågasvarande området är beläget helt och hållet utanför denna parkgräns. Med avseende på läget och riktningen av den ovannämnda utfartsvägen — chaussén — inom nu ifrågasvarande område torde på grund av terrängförhållandena icke mycken tvekan kunna råda. Den måste, utgående från förplatsen framför Tekniska högskolan, dragas fram mellan denna byggnad och Materialprovning-sanstalten i rätt nordlig riktning till den sänka mellan bergkullarna, där nu en parkväg — Riksmarskalkens väg — sänker sig ned mot de lägre, norr om området belägna skogspartierna. Härefter torde tvenne riktningar kunna tänkas: den ena mera västlig över Stora Björnässets nordligaste bergsmassiv, den andra östligare över Uggleviken. Då valet av den ena eller den andra av dessa riktningar lyckligt-

*) I de fall då de av Djurgårdssakkunniga använda bokstavs-beteckningarna icke motsvara de å den här bifogade karts-kissen använda, äro de senare antecknade inom parentes.

vis icke inverkar på nu föreliggande fråga, sakna vi anledning att vidare orda därom. Vi hava tänkt oss en bredd å chaussén av 33 meter, varav 7 meter trottoar å ömse sidor med dubbla trädrader samt 19 meter mittbana med plats på ena sidan för dubbla spårvägslinier och ridväg på den andra enligt mönster från Österbrogade i Köpenhamn.

Den för Röda korset avsedda tomten B måste givetvis orienteras parallellt med chaussén, liksom byggnaderna å densamma. Vi hava utgått från att dessa utbildas symmetriskt kring en mittaxel vinkelrätt mot chaussén. Omkring samma axel utdragen kan då på andra sidan vägen anläggas en likaledes symmetrisk byggnadskomplex C—D^I (D—F^I), inrymmande större delen av Materialprovningsanstaltens tomt C (D) och vars konturer på kartskissen utbildats med utgångspunkt från provningsanstaltens nu till uppförande avsedda byggnader (markerade med svart). Denna byggnadskomplex kan emellertid tänkas grupperad omkring mittaxeln på många olika sätt.

Då det vill synas, som om under alla förhållanden formen för anstaltens tomt behöfde undergå någon reglering, och då arbetena med byggnadernas utförande redan framskridit så långt, att fullständiga ritningar inom kort kunna föreläggas Kungl. Maj:t i och för slutlig prövning, torde det vara av yttersta vikt, att en fullständigare plan för områdets ordnande så fort möjligt varder upprättad och av Hans Maj:t Konungen godkänd. Enligt vårt förmenande föreligger icke för närvarande skäl att söka nådig fastställelse å dylik plan i den ordning lagen om stadsplan och tomtindelning föreskriver.

På kartskissen finnas ytterligare angivna tvänne byggnadstomter D^{II} (F^{II}) och D^{III} (E^I). Den förra relativt liten och måhända lämplig för Tekniska högskolans studentkårs byggnad, den andra belägen alldeles intill högskolans tomtgräns, samt mycket nära och rätt söder om tomten B. För dess användning som utvidgningsmöjlighet för högskolan fordras utförande av ett högst betydande sprängningsarbete.

Det område, som skulle planläggas, har en areal av omkring 113,000 kvadratmeter. Härav skulle enligt vår utredning omkring 50,000 kvadratmeter kunna upplåtas till byggnadstomter; det övriga skulle åtgå till trafikleder, öppna platser och parkartade mellanrum mellan byggnadsmassorna. Ett tätare byggnadssätt torde här ingalunda vara önskvärt.

Tomten	B	innehåller omkring	13,750	kvadratmeter.
»	C—D ^I (D—F ^I)	»	28,000	»
»	D ^{II} (F ^{II})	»	1,800	»
»	D ^{III} (E ^I)	»	6,600	»

Summa 50,150 kvadratmeter.

För jämförelsens skull må meddelas, att Tekniska Högskolans tomt har en areal av 64,885 kvadratmeter.

Tomten C—D^I (D—F^I) torde i sin helhet böra reserveras för materialprovningsanstalten, vilken befinner sig i stark utveckling och, i fråga om antalet utförda prov, på relativt kort tid kommit att intaga ett av de främsta rummen bland motsvarande anstalter i Europa. Möjligen kunde dock tänkas, att i komplexets nordliga del utrymme skulle kunna vinnas för en självständig avdelning av Tekniska högskolan.

Om tomten B upplåtes till Röda korset och D^{II} (F^{II}) till Tekniska högskolans studentkår, återstår för utvidgning av högskolan eller för institution, som bör

förläggas i dess närhet, dels ett mindre område å dess nuvarande tomt (å kartskissen belagt med en med röd färg betecknad flygelbyggnad¹⁾ dels tomt D^{III} (E^I). Huruvida detta kan anses såsom tillräckligt, äro vi icke i tillfälle att kunna bedöma.

Med stöd av ovanstående utredning och med hänvisning till vad undertecknade förut haft tillfälle yttra i fråga om tomtplats för Röda korset, få vi beträffande det nu ifrågakomna förslaget till markupplåtelse å Djurgården anföra följande.

Den föreslagna byggnadstomten, å bilagda karta betecknad B, torde utan vidlyftigare sprängningsarbeten ägna sig synnerligen väl till byggnadsändamål; den är belägen utanför det område, som enligt vår uppfattning bör bevaras som naturlig park, varför vi ur denna synpunkt icke hava något emot dess bebyggande att erinra. Någon utredning rörande möjlighet till avlopp från tomten till stadens kloaksystem hava vi icke vidtagit.

Vi tillåta oss slutligen ännu en gång framhålla önskvärdheten av att, för så vitt Kungl. Maj:t skulle finna skäl föreligga för upplåtande av denna tomt åt Svenska Röda korsets sjukhem och sköterskehem, dess gränser icke måtte definitivt fastställas, förrän en plan för hela den väster och nordväst om Tekniska högskolan belägna högplatån godkännts.»

*Intendenten
för Djurgården
den 21 mars 1917.*

I sitt med anledning av de sakkunnigas senaste utlåtande avgivna yttrande den 21 mars 1917 framhåller intendenten för Djurgården, att såsom den sist föreslagna tomten å kartskissen utlagts av Djurgårdssakkunniga, densamma icke endast skulle omfatta den förut omtalade bergplatån utan även i nordöstra delen ett omkring 60 meter brett skogbeväxt område, som under inga förhållanden borde till byggnadsplats upplåtas. Det område, som överstyrelsen för Svenska Röda korset avsett, hade en areal av omkring 12,000 kvadratmeter, vilken ansåges vara för behovet fullt tillräckligt, varför det icke bleve nödvändigt utsträcka tomten så långt i nordost, som å de sakkunnigas kartskiss angivits.

*Riksmarskalksäm-
betet
den 28 mars
1917.*

I berörda utlåtande av den 28 mars 1917 har riksmarskalksäm- betet till en början omförmålt, att ämbetet med föranledande av remissen den 4 december 1916 hos överstyrelsen för Svenska Röda korset an- hållit om vissa upplysningar i ärendet, och hade överstyrelsen med anledning härav meddelat, bland annat, att för nybygget å den ifråga- satta tomten norr om Sofiahemmet vore upprättad endast en provisori- risk plan, varjämte överstyrelsen hemställt, att vid tomtens utstakande densamma måtte, med hänsyn till å densamma behövligen byggnader och utrymmen, beräknas till minst 11,000 kvadratmeter.

Vidare hade ämbetet, efter överläggning med Djurgårdssakkunniga, uppdragit åt intendenten för Djurgården att i samarbete med de sak- kunniga låta å marken utstaka sistnämnda tomt, med iakttagande att densamma förlades så långt söderut i riktning mot Sofiahemmet, som omständigheterna tilläte, varefter genom de sakkunnigas försorg en kartskiss blivit upprättad över utstakningen.

¹⁾ Den vinkelformade tillbyggnaden i högskolbyggnadens nordvästra hörn.

Efter att hava redogjort för de åtgärder som sålunda till följd av sistnämnda remiss vidtagits, åberopade ämbetet vad ämbetet i ovan omtalade skrivelse den 26 april 1916 anfört rörande tomten norr om Sofiahemmet nämligen, att denna tomt icke borde under några förhållanden tagas i anspråk för bebyggande.

Härefter fortsätter riksmarskalksämberet:

»Beträffande därefter den nådiga remissen av den 31 januari 1917, varigenom riksmarskalksämberet ålagts att yttra sig över en av överstyrelsen för Svenska Röda korset gjord underdånig framställning om upplåtelse av viss tomt nordväst om Tekniska högskolan till byggnadsplats, finner riksmarskalksämberet, med hänsyn såväl till vad Överstyrelsen i ärendet upplyst rörande behov av utrymme m. m. som även till vad intendenten för Kungl. Djurgården i ärendet anfört, och då dessutom Djurgårdssakkunnige förordat platsens upplåtande, för sin del intet att erinra mot att å ifrågavarande område av Djurgården till Röda korset en byggnadstomt under nyttjanderätt upplättes med i huvudsak det läge, som finnes utmärkt å den av intendenten upprättade 'Kartskiss II' samt med en areal av omkring 12,000 kvadratmeter.

Då emellertid denna byggnadsplats, utan att upplätas för något egentligt statsändamål, likväl skulle komma att användas till gagn för det allmänna, håller riksmarskalksämberet före, att en upplåtelse av nyttjanderätten till tomten ifråga bör ske kostnadsfritt, blott mot erläggande till Djurgårdskassan av en årlig avgäld av 10 kronor såsom en ständig påminnelse därom, att upplåtelsen icke innebär en överlåten äganderätt utan endast en nyttjanderätt.

Därjämte har riksmarskalksämberet, i likhet med Djurgårdssakkunnige, till fullo insett önskvärdheten av, att gränserna för ifrågavarande tomt icke böra definitivt fastställas, förrän en plan för ordnandet av kringliggande område blivit godkänd, och torde därför, vid en eventuell upplåtelse till Röda korset av denna tomt föreskrift i sammanhang därmed böra lämnas om skyldighet för Röda korset att framdeles underkasta sig de regleringar av tomtgränserna, som eventuellt kunna föranledas av fastställandet av plan för ordnandet av kringliggande område.

Under åberopande av vad sålunda anförts, får riksmarskalksämberet i underdånighet tillstyrka, att Eders Kungl. Maj:t täcktes med riksdagen besluta, att å ovan omnämnda bergplatå nordväst om Tekniska högskolan, mellan Bergvägen och Riksmarskalkens väg må till Svenska Röda korset upplätas — med nyttjanderätt tillsvidare och intill dess Eders Kungl. Maj:t med riksdagens samtycke kan förordna om markens användande för annat ändamål samt på de villkor Eders Kungl. Maj:t bestämmer — en byggnadsplats, i huvudsaklig överensstämmelse med vad å här förut omnämnda 'Kartskiss II' finnes utmärkt, och med en areal av omkring 12,000 kvadratmeter, för uppförande därstädes av ett sjuksköterskehem och ett sjukhem att användas i Svenska Röda korsets verksamhet.

För den händelse denna upplåtelse skulle bliva av Eders Kungl. Maj:t med riksdagens medgivande beslutad, får riksmarskalksämberet, i överensstämmelse med vad vid upplåtelse av liknande slag förut ägt rum och med avseende å vad Djurgårdsintendenten i ärendet föreslagit, i underdånighet hemställa, att för nu ifrågakända upplåtelse må, för tillvaratagande av Djurgårdens intressen, i näder föreskrivas följande villkor:

att mellan Djurgårdsförvaltningen och Svenska Röda korset kontrakt i vederbörlig ordning upprättas rörande upplåtelse till Svenska Röda korset av dispositionsrätten till tomten ifråga i huvudsaklig överensstämmelse med de för upplåtelse av mark å Djurgården gällande stadgar samt med Svenska Röda korset tillförsäkrad rätt att innehava tomten, så länge den samma av Svenska Röda korset nyttjas för ovensagda ändamål;

att det skall åligga Svenska Röda korset att till Djurgårdskassan erlægga en årlig tomtavgift av tio kronor;

att karta över tomten, som utstakas i samråd med Djurgårdsintendenten, skall på Svenska Röda korsets bekostnad av lantmätare upprättas i tre exemplar och för godkännande till riksmarskalksämberet inlämnas;

att det skall åligga Svenska Röda korset att underkasta sig sådana regleringar av gränserna för tomten, som kunna föränledas av ett framdeles skeende fastställande av plan för ordnandet av det tomten omgivande området av Djurgårdens mark eller av sådant framdragande av vägar eller trafikleder i tomtens närhet, vartill andra i omgivningen förekommande markupplåtelser eventuellt kunna giva anledning;

att Svenska Röda korset skall, innan byggnad å tomten uppföres eller annan anläggning därstädes utföres, till riksmarskalksämberet för prövning och godkännande inlämna ritning och förslag i tre exemplar rörande ifrågasatt byggnad eller anläggning;

att tomten, förrän byggnadsarbete påbörjas, inhägnas och att byggnadsmateriel ej må uppläggas utanför hägnaden eller arbetsstyrkan uppehålla sig på området utanför denna hägnad;

att ståndskog, som å tomten behöver fällas, skall avverkas enligt Djurgårdsförvaltningens anvisningar och forslas till Djurgårdens upplagsplats; kvarvarande skog förbliver Djurgårdens tillhörighet;

att den omläggning av Bergvägen, som av tomtupplåtelsen föränledes, skall efter Djurgårdsförvaltningens anvisningar kostnadsfritt utföras av Svenska Röda korset, gällande detta jämväl för anläggandet av en uppfartsväg från Drottning Kristinas väg; och skola samtliga vägar å Djurgården, som beröras av byggnadsarbetet, under byggnadstiden väl underhållas och renhållas utan kostnad för Djurgården; samt

att erforderliga vatten-, avlopps- och elektriska m. fl. ledningar skola nedläggas i uppfartsvägen från Drottning Kristinas väg samt i denna senare väg, utan att därigenom trafiken förhindras eller skada eller intrång förorsakas därstädes förut nedlagda ledningar.»

Styrelsen för
tekniska hög-
skolan den
1 maj 1917.

Styrelsen för tekniska högskolan har i sitt ovan (sid. 26) nämnda utlåtande till en början meddelat, att styrelsen inhämtat yttrande i ämnet av högskolans byggnadskommitté, vilken jämväl överlämnat ett av högskolebyggnadernas arkitekt, professorn Erik Lallerstedt avgivet yttrande. Bägge sistnämnda yttranden har styrelsen med sitt utlåtande överlämnat.

Professorn Lallerstedt anför följande:

»Sedan undertecknad av byggnadskommittén erhållit i uppdrag att avgiva utlåtande rörande, i vad mån förläggandet av en ifrågasatt nybyggnad för Röda

korset å föreslagen tomt nordväst om Tekniska högskolans nybyggnader kan inverka å utvidgningsmöjligheter eller i annat avseende å dessa nybyggnader, anser sig undertecknad i detta ärende böra anföra följande:

Skulle den nu ifrågasatta tomtplatsen nordväst om högskoletomten upplåtas åt Röda korset, förefinnes för högskolans framtida utveckling ytterst få möjligheter. I söder begränsas högskolan av Valhallavägen, Sofiahemmets och Rimbobanans områden med blott en helt liten triangulär plats mellan Margareta-vägen och högskolans maskinlaboratorium obebyggd. I öster är dels Sofiahemmets område, dels en brant, för bebyggande olämplig bergsterräng belägen. I norr förefinnes ett till upplåtande för byggande ännu ej föreslaget område, bevuxet med ett av de måhända vackraste skogsbestånd, som står att finna i Stockholms närmaste grannskap. För att framhålla, huru olämpligt det skulle vara att upplåta nu sist omnämnda område för bebyggande, vill undertecknad påpeka, vad riksdagen i skrivelse till Konungen yttrat i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av Tekniska högskolan m. m., sedan riksdagen först förklarat sig finna den av Kungl. Maj:t föreslagna, nu för Högskolebyggnaderna upplåtna tomt lämplig: '— — — Härvid har dock riksdagen, med beaktande av de av en motionär i andra kammaren framförda synpunkter velat framhålla önskvärdheten därav, att all möjlig hänsyn till bibehållandet av platsens och angränsande områdens av Kungl. Djurgården karaktär av park bör tagas vid uppgörandet av ritningar till de föreslagna nybyggnaderna samt planeringen av den ifrågasatta byggnadsplatsen — — — I väster förekomma för bebyggande mindre lämpliga bergpartier, ett helt litet öster om Margareta-vägen beläget område, som kan bebyggas, samt det för Materialprovninganstalten upplåtna byggnadsområdet.

Emellertid återstår nordväst om högskolebyggnaderna ett relativt plant område, som genom att ej äga någon vacker växtlighet eller för Djurgården karaktäristisk parknatur kan anses såsom byggnadsplats lämpligt, varför den ock måste bliva den lämpligaste och enda större platsen för en blivande utvidgning av högskolan. Detta område är det, som nu föreslås till byggnadsplats för Röda korset.

I detta samband vill undertecknad även framhålla, hurusom erfarenheter från såväl utländska högre, tekniska läroanstalter som från landets egen tekniska högskola visat det synnerligen stora behov av möjligheter till utveckling, som hos institutioner av denna art förefinnes. Undertecknad anser sig ävenså i detta sammanhang böra påpeka, att redan nu framställts krav på byggnadsplatser till byggnad för magnetometri och för elevcorpsen samt att i en ej avlägsen framtid antagligen krav komma att framställas på byggnad för en vattenränna av betydande längd åt fackskolan för skeppsbyggnadskonst, för ett flygförsökslaboratorium m. m.

På grund av vad ovan blivit anfört, anser sig undertecknad böra avstyrka, att för Röda korset upplåtes den nu omhandlade byggnadstomten nordväst om högskolebyggnaderna.»

Byggnadskommittén anför i sitt nyssnämnda yttrande följande:

»Redan i fråga om materialprovninganstaltens placering yttrade byggnadskommittén i skrivelse till styrelsen den 14 januari 1916: 'Visserligen är den nu åt Tekniska högskolan upplåtna tomten så stor, att hela högskolan med de an-

språk, som för det närvarande ställas på denna läroanstalt, där kan utbyggas, men enligt byggnadskommitténs mening är det givet, att i en framtid ytterligare behov av byggnadsutrymme för högskolan kunna bliva oavvisliga.

Härför vore det enligt byggnadskommitténs mening lämpligt, att styrelsen, vid ett eventuellt underdånigt tillstyrkande av den ifrågasatta markupplåtelsen, framhölle önskvärdheten av att upplåtelser av mark åt andra institutioner än Tekniska högskolan icke måtte ske å området norr om högskolans tomt i sådan utsträckning, att därigenom hinder uppstår för högskolans framtida utvidgning.

Erfarenheten har tydligt visat, icke minst vid vår tekniska högskola, hur enormt utrymmesbeloppet ökas för dylika läroanstalter och då statsverket nu nedlagt flera miljoner kronor på högskolans nya byggnader, synes det byggnadskommittén vara oavvisligen nödvändigt, att det tillses, att högskolans utvidgningsmöjligheter icke bliva kringskurna.

Den nu föreslagna tomten för Röda korset ligger med avseende på högskolans behov av utvidgningsmöjligheter mycket ofördelaktigare än platsen för materialprovsningsanstalten, i det att den utgör så gott som det enda område på vilket en större utvidgning av högskolan i första hand torde ske. Byggnadskommittén kan därför icke, huru önskligt det än är att Röda korsets ifrågasatt byggnad måtte erhålla en lämplig tomt, annat än avstyrka det ifrågasatt förslaget.

För egen del anför styrelsen för tekniska högskolan:

»Under åberopande av de tungt vägande skäl, som anföras i dessa yttranden samt även beaktande den omständigheten, att ett sjukhus, förlagt på den ifrågasatt platsen, i humanitetens namn lägger hinder i vägen för vissa störande laboratoriarbeten, såsom avhuggning av järnbalkar, försök med explosionsmotorer, provning av säkerhetsventiler m. m., som böra komma till utförande inom det redan uppförda maskinlaboratoriets område, anser styrelsen, att den ifrågasatt tomt nordväst om högskolan är synnerligen olämplig för bebyggande, särskilt med ett sjukhus.

Vid planläggandet av högskolans byggnader har man sökt ordna det så, att maskinlaboratoriet kommit att ligga så långt som möjligt från Sofiahemmet, från vilket detsamma nu skiljes av högskolans huvudbyggnad, vilken således utgör ett välbehövligt skydd för detta sjukhus. Samma skydd skulle komma att erbjudas Röda korsets sjukhus, om detta förlades på den föreslagna, för ett sjukhus synnerligen välbelägna platsen norr om Sofiahemmet. Det mot denna plats anförda skäl, nämligen att skogsbeståndet skulle skadas, synes styrelsen böra väga mycket ringa mot de svåra olägenheter, som skulle uppstå för såväl tekniska högskolan som för sjukhuset, om platsen nordväst om högskolan skulle komma i fråga. På grund av det nu anförda anser sig styrelsen böra i underdånighet avstyrka nådigt bifall till detta förslag.»

Styrelsen för
Röda korsets
sjukhus förlagsaktiebolag
den 20 juni
1917.

Sedermera har styrelsen för Röda korsets sjukhus förlagsaktiebolag, vilken torde hava tagit del av de från tekniska högskolan inkomna yttrandena i ämnet och av dessa trott sig böra sluta att icke heller den i närheten av högskolan ifrågasatt tomt skulle bliva för ändamålet upplåten, i skrivelse den 20 juni 1917 gjort ny framställning i ämnet. Styrelsen har däri anført följande:

»De hittills gjorda framställningarna hava avsett upplåtande av ettdera av tre ifrågakomna områden, nämligen ett strax bortom gardeskasernerna, ett i närheten av barnbördshuset och ett nordväst om tekniska högskolan. Meningen har varit att upplåtelsen skulle ske utan annan ersättning än en mindre tomtöresavgift och Röda korset vara berättigat innehava området, så länge det användes för ifrågavarande ändamål.

Då ingen förhoppning synes förefinnas att något av de ifrågakomna områdena skall erhållas och de sålunda mera än två år fortsatta bemödandena att från staten erhålla plats för uppförande av de ifrågasatta, endast till allmän nytta avsedda byggnaderna hittills icke kröntes med framgång, har bolagsstyrelsen tagit i övervägande att föreslå bolagsstämman att övergiva hela företaget och upplösa bolaget. Efter allvarlig prövning har emellertid styrelsen beslutat att göra ytterligare försök att lösa tomtfrågan, i hopp att dock någon utväg därtill skall finnas.

Bland de platser, som under ärendets behandling av de särskilda sakkunniga framhållits såsom möjliga att användas för ifrågavarande ändamål, är ett mitt emot hästgardets kasern på andra sidan om Sturevägen beläget område. Röda korsets överstyrelse har ansett denna plats vara synnerligen lämplig för ändamålet och förklarar, att den med tacksamhet skulle mottaga detta område såsom tomt för sjukhemmet och sjuksköterskehemmet; men någon närmare utredning angående detta område har ej företagits.

Enligt ett av de så kallade Djurgårdssakkunniga den 15 nästlidna maj avgivet betänkande tillhör denna plats en del av kungl. Djurgården, som redan är upplåten eller av de sakkunniga föreslås att kunna upplåtas till statsinstitutioner och liknande ändamål eller till villatomter. Då betänkandet synes avse, att delar av detta område skulle kunna avhändas staten, har bolagsstyrelsen tänkt, att det ej skulle vara utslutet att bolaget kunde få med äganderätt förvärva vad som behöves till tomt för byggnaderna i fråga. Under sådan förutsättning skulle bolaget kunna erlagga någon köpeskillning för tomten, enär bolaget då bleve i tillfälle att taga inteckningslån till belopp motsvarande köpeskillningen. Räknan å ett sådant lån bleve dock en tung börda; och bolaget kan därför ingalunda tänka sig att betala området ifråga med det försäljningsvärde, vartill det kan uppskattas. Men det vill ock synas, som om staten hade all anledning att lämna en tomt för ifrågavarande ändamål till högst betydligt nedsatt pris. Såsom förut under ärendets behandling framhållits är det fråga om att erhålla plats för byggnader, vilka skola fylla i högsta grad allmännyttiga ändamål, varför det med skäl kan förväntas att staten vill träda hjälpande emellan. Och då den hjälp som ifrågasättes endast skulle bestå i upplåtande av staten redan tillhörig och för statsändamål ej använd mark, bleve uppoffringen för staten ej särdeles kännbar.

Av de ifrågasatta byggnaderna är det endast sjukhemmet, som skall uppföras av bolaget. Sjuksköterskehemmet skall anläggas av Stiftelsen Röda korsets sjuksköterskehem. Därest bolaget erhåller upplåtelse av den för bägge byggnaderna erforderliga tomten, torde emellertid sedermera lätteligen kunna ske uppgörelse mellan bolaget och stiftelsen angående det område, som skall åt den senare avstås.

På grund av vad sålunda anförts tillåter sig bolagsstyrelsen i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t ville gå i författning om åtgärder för att ovan omnämda område, mitt emot hästgardets kasern, bleve mot billig köpeskillning med äganderätt överlåtet till bolaget.»

Riks-
marskalks-
ämbetet den
20 juli 1917.

Sedan riksmarskalksämberet anbefallts att avgiva utlåtande över styrelsens för Röda korsets sjukhems förlagsaktiebolag senast återgivna framställning, har ämbetet inkommit med sådant utlåtande, dagtecknat den 20 juli 1917, och samtidigt överlämnat infortrat yttrande av intendenten för Djurgården.

I sistnämnda yttrande har anförts:

»Den ifrågasatta platsen är belägen mitt emot Kungl. livgardets till häst kasern, nordväst om Sturevägen och utgöres av en kulle, bevuxen med ett vackert ekbestånd, med inblandning av något björk och barrskog samt omgiven å västra sidan av Östermalms idrottsplats, å norra sidan av fältrittklubbens bana, å östra sidan av en dalsänka.

Området tillhör de delar av norra Djurgården, som enligt kontrakt mellan Kungl. Djurgårdens förvaltning och arméförvaltningens fortifikationsdepartement äro upplätta för militära ändamål och är sålunda redan för annat ändamål disponerat. Frånsett detta förhållande anser jag, att området bör bibehållas i sitt nuvarande tillstånd, då denna trädbevuxna kulle, omgiven å samtliga sidor av lägre liggande mark, förlänar denna del av Djurgården en synnerligen tilltalande prägel.

Huruvida platsen, med dess för ett sjukhem störande omgivningar, kan anses lämplig, torde nog vara tvivelaktigt, varförutom kan framhållas, att en blivande förstadsbana till Lidingön är planerad att framdragas inom den södra delen av området.

Kungl. Djurgårdens förvaltning kan på anförda skäl icke förorda bifall till den gjorda underdåniga hemställan, utan vidhåller sitt i skrivelse av den 4 sistlidne februari gjorda uttalande, att upplåtelse av tomt åt Röda korset borde lämnas å den bergplatå, som är belägen nordväst om Tekniska högskolans nybyggnad, vilket kan göras utan att eventuella utvidgningsplaner för Tekniska högskolan härigenom skulle förhindras.»

Riksmarskalksämberet har i sitt sistnämnda utlåtande, efter att hava återgivit vad intendenten för Djurgården anført, för egen del till en början erinrat, hurusom ämbetet i sin förutnämnda skrivelse den 28 mars 1917 förklarar sig icke hava något att erinra mot att åt Svenska Röda korset på vissa villkor upplättes en tomt nordväst om tekniska högskolans nybyggnad. Riksmarskalksämberet har vidare erinrat om vad Djurgårdssakkunniga uti ett den 15 maj 1917 till Kungl. Maj:tt avgivet betänkande angående Djurgårdens bevarande såsom park anført beträffande den del av Djurgården, inom vilken det från Röda korsets sida senast ifrågasatta området mitt emot livgardets till häst kasern är beläget. Till dessa de sakkunnigas uttalanden skall jag senare återkomma. För egen del har riksmarskalksämberet uttalat, att ämbetet ställde sig synnerligen tveksamt rörande sistnämnda områdes lämplighet såsom plats för ett byggnadskomplex av det slag och den omfattning, som de ifrågava-

rande byggnaderna innebure. I likhet med djurgårdsintendenten ansåge riksmarskalksämberet det ur estetisk synpunkt vara till stor skada för denna trakt av Djurgården, därest den ifrågasatta, med ett vackert ekbestånd bevuxna platsen — vilken för övrigt, såsom intendenten framhållit, vore genom kontrakt upplåten till och disponerades av de militära myndigheterna — skulle upplåtas för ett antal byggnader av en karaktär och art, så helt och hållet avvikande från hästgardets intill liggande kasernbyggnadskomplex. Slutligen har riksmarskalksämberet förklarad, att, då ämberet, i sin underdåniga skrivelse den 28 sistlidna mars, på angivna skäl förordat upplåtelse under nyttjanderätt för Röda korset av ett område på Djurgården nordväst om tekniska högskolans nybyggnader, och då denna fråga, enligt vad ämberet inhämtat, för det dåvarande vore på Kungl. Maj:ts prövning beroende, funne riksmarskalksämberet sig för sin del sakna skäl att frångå, vad ämberet då föreslagit och hemställt. Under återopande av vad sålunda av riksmarskalksämberet anförts och då ämberet dessutom icke under några förhållanden kunde tillstyrka upplåtelse under äganderätt till ett enskilt bolag av mark å Djurgården, har ämberet hemställt, att Kungl. Maj:t icke måtte finna styrelsens för Röda korsets sjukhems förlagsaktiebolag ifrågavarande framställning böra till några vidare Kungl. Maj:ts åtgärder föranleda. För den händelse att Kungl. Maj:t med riksdagen dock skulle finna skäl att vidtaga åtgärder för en upplåtelse under en eller annan form av mark för ifrågasatt ändamål å den föreslagna platsen å Djurgården, har riksmarskalksämberet anhållit att bliva satt i tillfälle att, innan definitivt beslut fattades rörande en eventuell sådan upplåtelse, få inkomma med detaljerat förslag för villkor och förutsättningar, som kunde finnas böra fästas vid ett nådigt beslut i ämnet.

Slutligen har styrelsen för ovannämnda förlagsaktiebolag, i anledning av riksmarskalksämberets sistnämnda avstyrkande utlåtande, inkommit med ytterligare en skrift, dagtecknad den 25 januari 1918 och åtföljd av ett yttrande av arkitekten Carl Westman.

I sistnämnda skrift har förlagsaktiebolagets styrelse, efter erinran därom att riksmarskalksämberet avstyrkt den från Röda korsets sida senast gjorda framställningen, anført följande:

»Ett skäl till berörda avstyrkande torde vara att söka däri att framställningen avsåg, att bolaget skulle med äganderätt förvärva tomtområdet. Med anledning därav får styrelsen härmed tillkännagiva, att bolaget naturligtvis icke har något att invända emot att området, på sätt förut varit ifrågasatt, upplåtes till Svenska röda korset att av denna förening besittas så länge det användes för

Styrelsen för
Röda korsets
sjukhems förlagsaktiebolag
den 25
januari 1918.

nu ifrågavarande ändamål. De anmärkningar, som i övrigt av riksmarskalks-ämbetet framstälts, torde i väsentlig mån förfalla, om tomten flyttas något åt nordost, så att den kommer att ligga emellan två här befintliga kullar med ekbestånd, på sätt som utmärkts å en härvid fogad karta. Enligt vad som intygas av arkitekten Westman, vilken bolaget har för avsikt att använda vid uppförandet av byggnaderna, är platsen lämplig för ändamålet och byggnaderna kunna arkitektoniskt så anordnas, att de lämpa sig för omgivningen och den användning, som enligt särskilda sakkunnigas betänkande ifrågavarande del av Kungl. Djurgården bör erhålla. Fråga lär vara att utmed Sturevägen på nordvästra sidan därav skall framdragas en lokal järnbana i lägre nivå än vägen. En upplåtelse av området för ifrågavarande ändamål lär emellertid icke lägga hinder i vägen för denna plans realiserande, då byggnaderna kunna dragas så långt från vägen att nödigt utrymme för järnbanan i fall av behov kan erhållas.

Med frambållande, att vad som förekommit under den långa behandlingen av förevarande ärende utmärker att den nu ifrågasatta tomtens synes vara den sista resurs, vilken Röda korset kan utfinna för realiserandet av dess byggnadsplaner, och att det av flera skäl är i allra högsta grad önskligt att ärendet under innevarande år vinner slutlig behandling, vågar bolagsstyrelsen härmed i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t ville göra framställning till nu pågående riksdag om upplåtelse till Röda korset av det i denna skrift omförmälda området till byggnadsplats för sjukhem och sjuksköterskehem.»

Arkitekten Westman har i sitt av förlagsaktiebolagets styrelse överlämnade yttrande anført:

»Området i fråga synes mig väl lämpa sig för ett bebyggande med nämnda institution, och beträffande den arkitektoniska utformningen av själva byggnadstrappan med hänsyn tagen till läget i närheten av kasernbyggnaden, anser jag densamma kan göras så, att byggnaden på samma gång den framträder som en fullt självständig anläggning med sitt särskilda ändamål och sin särskilda karaktär ansluter sig i viss mån till kasernbyggnaden, så att den ena byggnaden icke kommer att förtaga verkan av den andra, utan att båda ur stadssynpunkt väl samarbeta.»

Departements-
chefen.

Det torde näppeligen vara behövt att närmare utveckla betydelsen för hela vårt land av föreningen Svenska Röda korsets verksamhet. Vad här genom enskildas företagsamhet och uppoffringar åstadkommits och kan förväntas i framtiden än mera åstadkommas för svensk sjukvård utgör enligt mitt förmenande fullgott skäl för tillgodo-seende av syftet med de föreliggande framställningarna. Det synes mig sålunda i hög grad önskvärt, att åt Röda korset från statens sida kostnadsfritt upplåtes ett för byggnader till sjukhem och hem för sjuksköterskor lämpat område, varigenom Röda korset skulle kunna bereda sig tidsenliga lokaler och bliva i stånd att väsentligt utvidga sin gagnarika verksamhet.

Den utredning, som vidtagits för att finna en för ändamålet lämplig tomt, giver vid handen, att endast mycket få platser kunna tänkas komma i fråga.

Den från Röda korset påvisade nödvändigheten, att den blivande anläggningen förlägges till en plats, där den är lätt tillgänglig från stadens centrala delar, synes mig värd synnerligt beaktande. Till följd härav lärer man vara hänvisad att söka den begärda tomten inom terrängen närmast intill stadens bebyggda område. De av Djurgårdssakkunniga antydda platserna söder om Stockholm samt å Karlbergs och Haga kungsgårdar torde sålunda på grund av dessas mera avlägsna belägenhet icke kunna ifrågakomma. Vad Röda korsets direktion II särskilt anfört beträffande en ifrågasatt tomt vid Eugeniahemmet, synes mig hava ådagalagt dennas olämplighet. Då jag slutligen anser mig kunna utgå ifrån att någon del av Södra Djurgården icke bör komma ifråga, återstår alltså endast att söka finna den lämpliga platsen inom Norra Djurgårdens område.

Under ärendets handläggning hava huvudsakligen fyra olika platser, alla belägna å Norra Djurgården, varit på tal, nämligen dels den av överstyrelsen i dess ursprungliga framställning ifrågasatta tomten öster om fotgardeskasernerna, dels platsen mitt emot livgardets till häst kasern, dels området norr om Sofiahemmet och dels tomten nordväst om tekniska högskolan, de tre sistnämnda utmärkta med C, A och B å den kartskiss, som enligt vad jag förut nämnt bör biläggas detta protokoll.

Otvivelaktigt torde man kunna utgå ifrån att en var av de tre sistnämnda tomterna i kronans hand representerar ett lägre värde än den vid fotgardeskasernerna. Även om enligt mitt förmenande åt den ekonomiska synpunkten med hänsyn till det högst behjärtansvärda ändamålet näppeligen bör givas avgörande betydelse, anser jag likväl, vid det förhållande att jämväl de övriga tre ifrågasatta tomterna från Röda korsets sida betraktas såsom fullt lämpliga, att den av överstyrelsen i dess ursprungliga framställning ifrågasatta platsen vid fotgardeskasernerna icke bör för ändamålet upplåtas.

I det förut av mig omnämnda betänkandet angående Djurgårdens bevarande såsom park har beträffande uppdelningen av Djurgårdens mark framlagts fullständigt förslag, åskådliggjort å en vid betänkandet fogad karta. Å den senare hava i enlighet med nämnda förslag utmärkts, bland annat, dels de områden, vilka borde bibehållas såsom naturlig park, dels de områden, vilka redan äro upplåtna eller kunde upplåtas till statsinstitutioner och liknande ändamål eller till villatomter. Angående de till sistnämnda grupp hörande områdena hava de sakkunniga uttalat, att de borde bebyggas så glest och till så ringa höjd, att byggnaderna kunde sägas underordna sig nuvarande eller kommande fullväxt trädvegetation. Å den kartskiss, som bifogas protokollet i detta

ämne, begränsas av Sturevägen i sydost, Valhallavägen i söder, östra stationen i väster och den som parkgräns betecknade linjen i norr ett område, vilket enligt förenämnda de sakkunnigas karta borde få upplåtas till statsinstitutioner och liknande ändamål eller till villatomter. Inom sistnämnda område ligga samtliga de tre återstående av de här ifrågasvarande tomterna.

Beträffande den föreslagna markuppdelningen i vad den avser norra Djurgården hava de sakkunniga framhållit, att med densamma utredningsarbetet angående denna del av Djurgårdens mark icke finge anses slutfört. Det uppställde sig nämligen ett oavvisligt krav på utförandet av en plan rörande dispositionen av de områden, som skulle framdeles bebyggas. I anslutning härtill hava de sakkunniga uttalat, att genom fortsatta, här och där skeende jordupplåtelse, som icke reglerades av någon på förhand uppgjord, enhetlig plan, möjligheten av en ur såväl estetisk som praktisk-ekonomisk synpunkt lämplig användning av Djurgården på det betänkligaste vedervågades.

Vad de sakkunniga i sistnämnda hänseende anfört har beträffande en av dessa tre återstående tomter för mig utgjort ett avgörande skäl mot dess upplåtande. Detta gäller tomten mitt emot livgardets till häst kasern. Någon plan för denna trakt är nämligen icke uppgjord och torde icke heller kunna uppgöras annat än i sammanhang med planerandet av hela den del av det inom nyss angivna gränser belägna området, vilken ligger öster om de för tennispaviljongen och allmänna barnbördshuset i anspråk tagna tomterna.

Om sålunda det av de sakkunniga framställda kravet på en utarbetad plan synes mig böra föranleda att tomten mitt emot hästgardets kasern icke för närvarande disponeras, torde detta skäl däremot icke lägga hinder i vägen för upplåtande av vare sig platsen norr om Sofiahemmet eller området nordväst om tekniska högskolan. Genom den karts-kiss, till vilken jag nyss hänvisat, har nämligen beträffande hela den västra delen av det ovan angivna området mellan Valhallavägen och parkgränsen en plan blivit uppgjord. Då det av denna plan synes framgå, att bägge de sistnämnda platserna — vid Sofiahemmet och tekniska högskolan — hava sina gränser i det närmaste givna genom de kringliggande byggnaderna, gäller det sålunda här endast att avgöra, huruvida något av områdena bör upplåtas till bebyggande för det avsedda ändamålet.

Mot sådan upplåtelse hava beträffande både den ena och den andra av de sålunda nu återstående bägge tomterna under ärendets handläggning beaktansvärda invändningar blivit gjorda. Beträffande tomten nordväst om tekniska högskolan har från högskolans sida gjorts gällande,

att densamma bör förbehållas för högskolans framtida utvidgningsbehov, och i fråga om platsen norr om Sofiahemmet hava riksmarskalksämbetet och intendenten för Djurgården framhållit traktens stora värde såsom park.

Vad nu först angår den beträffande tomten nordväst om tekniska högskolan gjorda invändningen vill jag framhålla, att det till högskolans byggnad gränsande område, som kommer att förbliva oberört även om sistnämnda tomt upplåtes åt Röda korset, lämnar högskolan utrymme för ingalunda obetydliga utvidgningar. Beträffande det utrymme, som sålunda skulle komma att stå till förfogande, ber jag få meddela följande. Sedan jag anmodat intendenten för Djurgården C. A. Öhrström att i fråga härom verkställa utredning, har jag från Öhrström mottagit en den 13 februari 1918 dagtecknad skrift, däri anförts, att nordväst, öster och sydväst om tekniska högskolans byggnadsområde funnes omkring 15,000 kvadratmeter mark, som vid högskolans eventuella behov av utvidgning skulle kunna upplåtas för bebyggande. Under hand har jag sedermera anmodat chefen för byggnadsstyrelsen, generaldirektören C. Möller att granska den av intendenten Öhrström sålunda gjorda beräkningen. Generaldirektören Möller har därvid framhållit, att det öster om högskolebyggnaden ifrågasatta området icke lämpade sig såsom byggnadsplats. Dels utgjordes det nämligen av en brant bergsterräng, som skulle föranleda högst betydande grundläggningskostnader, dels skulle dess bebyggande ovillkorligen komma att i estetiskt hänseende inverka menligt på högskolebyggnaden. Områdena nordväst och sydväst om sistnämnda byggnad, å kartskissen betecknade med E^I och E^{II}, har chefen för byggnadsstyrelsen beräknat innehålla användbar byggnadsmark till en areal av resp. 10,000 och 2,500 kvadratmeter. För egen del finner jag i likhet med chefen för byggnadsstyrelsen, att området öster om byggnaden icke bör tagas med i nu ifrågavarande beräkning. De med E^I och E^{II} betecknade områdena torde däremot erbjuda lämpliga byggnadsplatser vid högskolans framtida behov av utvidgning. Jag vill emellertid icke bestrida, att högskolans utveckling möjligen kan komma att i en senare framtid medföra berättigade krav på ytterligare utrymme.

De skäl, som från riksmarskalksämbetets och Djurgårdsförvaltningens sida ur parksynpunkt anförts mot upplåtelse av området norr om Sofiahemmet måste jag tillmäta synnerligen stor betydelse. Om denna trakt gäller nämligen icke blott att den utgör ett särdeles naturskönt skogsparti, utan dess belägenhet så gott som omedelbart intill stadens bebyggda område och dess härav betingade lätta tillgänglighet giva den tillika en säregen och i vida kretsar bland stadens befolkning högt uppskattad betydelse såsom tillflyktsort och promenadplats.

Vid övertvägande av vad sålunda vid valet mellan ifrågavarande bägge tomter bör komma i beaktande har jag icke ansett mig till upplåtelse för ifrågavarande ändamål kunna förorda tomten norr om Sofiahemmet, utan stannat vid den uppfattningen, att området nordväst om tekniska högskolan bör för ändamålet ställas till förfogande. Skulle det i en framtid visa sig, att de utvidgningsmöjligheter, som, på sätt jag visat, finnas i tekniska högskolans omedelbara närhet, icke motsvara behovet, står ju alltid den möjligheten öppen att för högskolans ändamål taga i anspråk något område norr om Sofiahemmet. Med denna lösning av frågan är även den fördelen förbunden, att möjlighet då torde förefinnas att inom ett trängre område begränsa inkräktandet på den värdefulla parken.

Jag tillåter mig alltså förorda området nordväst om tekniska högskolan, där Röda korsets anläggning skulle erhålla ett högt och fritt läge på god byggnadsgrund.

Med hänsyn till den av Djurgårdssakkunniga uppställda fordran, att byggnaderna i denna trakt skola så förläggas och uppföras, att de underordna sig trädvegetationen, och i anslutning till vad riksdagen, på sätt ovan (sid. 33) erinrats, anfört i fråga om upplåtelsen åt tekniska högskolan av dess nuvarande tomt vill jag uttala, att vid uppgörandet av ritningarna till nybyggnaderna för Röda korset ävensom vid byggnadsplatsens planerande all hänsyn bör tagas till den omgivande parken.

Å den karts-kiss, till vilken jag förut hänvisat, är den nu ifrågavarande tomten (B) inlagd med en areal av 13,750 kvadratmeter. På sätt framgår av min förut meddelade redogörelse (sid. 30 och 31), har riksmarskalksämberet i anslutning till ett uttalande av intendenten för Djurgården till upplåtelse förordat endast en areal av omkring 12,000 kvadratmeter. Denna begränsning avsåg att från bebyggande utesluta ett i nyssnämnda tomtfigur innefattat skogbeväxt område. Även jag finner önskvärt, att sistnämnda område må kunna skonas. Å andra sidan vill jag framhålla angelägenheten därav, att Röda korset genom den nu av mig ifrågasatta upplåtelsen erhåller till sitt förfogande en tomt, som lämnar fullt tillräckligt utrymme för de avsedda byggnaderna. Det synes mig vara lämpligast, att avvägandet av de här sålunda framträdande stridiga intressena överlämnas åt Kungl. Maj:t. I likhet med riksmarskalksämberet och Djurgårdssakkunniga anser jag mig böra framhålla nödvändigheten av att gränserna för tomten icke heller i övrigt definitivt fastställas, förrän en plan för ordnandet av kringliggande område blivit godkänd. Det förslag, som i detta avseende avfattats å

sistnämnda kartskiss, synes mig emellertid kunna ligga till grund för ett slutligt utarbetande av en dylik plan.

I likhet med vad som ägt rum vid upplåtande av tomtområde å Norra Djurgården för Sofiahemmet, anser jag, att åt upplåtelsen bör givas form av nyttjanderätt att gälla tillsvidare, så länge tomten av Svenska Röda korset användes för nu ifrågavarande ändamål.

Övriga av riksmarskalksämberet förordade villkor för upplåtelsen anser jag i huvudsak böra godkännas.

På grund av vad jag sålunda anført, får jag i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen medgiva,

att till föreningen Svenska Röda korset må för uppförande av byggnader för sjukhem och hem för sjuksköterskor å Djurgården inom området nordväst om tekniska högskolans nybyggnad upplåtas erforderlig mark med en areal av omkring 13,750 kvadratmeter inom gränser, som av Kungl. Maj:t framdeles fastställas, att med nyttjanderätt och i övrigt på de villkor Kungl. Maj:t bestämmer av föreningen innehavas, så länge området användes för nu avsett ändamål.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall, och skulle till riksdagen avlåtas proposition av den lydelse, bil. litt. — vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Teodor Franzén.

A } tomter föreslagna att
B } upplåtas till Röde Korset
C }
D Materialpröfningsanstalten
E för Tekniska högskolans ut-
vidgning disponibelt område
F Disponibla byggnadstomter
++++ Park gräns

Kungl. Tekniska Högskolan

Ridhus

Stadion

Kungl Svea Art. reg. te. kasernaförl.

Volhalla vägen

0 100 200 300 400